

Trosopplæring
– *i hvilken kirke?*

Turid Skorpe Lannem (red.)

Studiedokument fra utviklingsprosjekt i trosopplæringsreformen.
Gjennomført av Stiftelsen Kirkeforskning (KIFO) 2006-2007

INNHALDSFORTEGNELSE

FORORD	side 3	
Hans Stifoss-Hanssen		
INNLEDNING: OM HEFTET OG PROSJEKTET	side 4	
Turid Skorpe Lannem		
NETTVERKSGRUPPENS FRAMLEGG, CASE MED KOMMENTARER		
NÅR BARN TROR, TOLKER OG TENKER	side 9	
<i>Pedagogikk og ekklesiologi</i>		
Anne Berit Evang og Kristin Gunleiksrud		
BARN OG LITURGI	side 13	
<i>Kirkens rolle i utviklingen av barns identitet</i>		
Sølvi Malmbekk og Turid Skorpe Lannem		
TROSOPPLÆRING SOM KREVENDE ENDRINGSPROSESS	side 18	
<i>Ekklesiologiske bivirkninger</i>		
Frode Magnar Andersen og Elisabeth Tveito Johnsen		
CELLEBASERT MENIGHETSFORSTÅELSE	side 26	
<i>Trosopplæring og frivillighet</i>		
Rune Rasmussen og Bernd Krupka		
PRAKSISBASERT LÆRING. KORT INNFØRING I BRUKEN AV CASE OG FORTELJINGAR		side 36
Kåre S. Fuglseth		
KJENN DITT SOKN!	side 44	
Turid Skorpe Lannem		
BAKTEPPET - KYRKJESYN I GRUNNLAGSDOKUMENTA FOR TRUSOPPLÆRINGSREFORMA	side 52	
Turid Skorpe Lannem		

FORORD

Stiftelsen Kirkeforskning har vært opptatt av arbeidet i Trosopplæringsreformen siden vi startet opp med driften av grupper i kompetansenettverket høsten 2005. Etter dette har vi samarbeidet om konferanser og utviklingsprosjekter; dette heftet er et produkt av prosjektet "Kirketenkningens betydning i arbeidet med trosopplæringsreformen på lokalplan". Her har KIFO ført videre den arbeidsmodellen som bygger på å holde sammen teori og praksis i en gruppe med fagpersoner. Det har vært avholdt en konferanse i prosjektet oktober 2007; det heftet du nå holder i hånden utgjør blant annet ytterligere en formidling av arbeidet i denne gruppen.

KIFO takker Turid Skorpe Lannem, som har utviklet og ledet prosjektet, deltakerne i den prosjekttilknyttede gruppa, og Maria Aase som har deltatt i arbeidet med manuskriptet. Vi takker også Trosopplæringsreformen ved sekretariatet for finansiering og godt samarbeid. Når det gjelder arbeidet med kirkeforståelsen, er prosjektet inspirert av KIFO-prosjektet "For alteret – i kirkebenken", som var initiert og ledet av Ole Gunnar Winsnes.

Med ønske om at heftet vil gi nyttig kunnskap og inspirasjon,

Hans Stifoss-Hanssen

Forskningssjef, KIFO

Innledning

OM HEFTET OG PROSJEKTET

Av Turid Skorpe Lannem

Det heftet som du nå held i handa, avsluttar eit KIFO-prosjekt med mål om å styrkje refleksjonen kring utfordringar som trusopplæringsreforma reiser lokalt i kyrkje-lydane, om kordan vi forstår kyrkja. Tittelen på prosjektet har vore ”Kirketenkningens betydning i trosopplæringsreforma på lokalplan”. Sjølve prosjektet har vore todelt:

- 1) Teoretisk tilnærming i form av analyse av reforma sine grunnlagsdokument og
- 2) arbeid i nettverksgrupper med avsluttande konferanse.

Forskningsassistent Turid Skorpe Lannem har halde på med den meir teoretiske delen av det fagutviklande arbeidet, samstundes som ho har vore teknisk ansvarleg for nettverksgruppa, og elles tatt hand om heilskapen i prosjektet og føreliggjande studiedokument. Nettverksgruppa blei leia av høgskulelektor Elisabeth Tveito Johnsen frå Praktisk-teologisk seminar. Metodeutviklinga har skjedd i fellesskap av desse to, med Tveito Johnsen som hovedansvarleg. Metodevalget byggjer i stor grad på erfaringar som KIFO gjorde under første runden med nettverksgrupper (sjå nedanfor).

KIFO arbeidde i 2006 med to nettverksgrupper, kor temaet for den eine gruppa var

familien si rolle i trusopplæringsreforma og temaet for den andre gruppa var fenomenet læring. Arbeidet på gruppene resulterte i artikkelsamlinga *Metode, mål og mening i Den norske kirkes trosopplæringsreform* (Lannem og Stifoss-Hanssen 2006).

Ekklesiologiske problemstillingar var noko som oppptok dei to førre nettverksgruppene. Under samtalanane kom ein stadig borti tema som forutan å handle om familie eller læring, også hadde å gjere med sjølve kyrkjeforståinga, synet på kyrkja og verksemda hennar. Det kunne dreie seg om kva tankar ein gjer seg om barn og unge i kyrkja eller i gudstenesten, om kva trusopplæringa skulle vere godt for og i så fall for kven, om reforma først og fremst retta seg mot kjernekyrkjelyden eller mot alle soknebarna, for å nemne noko. Det motiverte KIFO til å gå i gong med eit nytt prosjekt.

NETTVERKSGRUPPA

I samband med dette nye prosjektet, bestemte vi oss tidleg for å gjere bruk av ei nettverksgruppe som del av fagutviklingsarbeidet. Då vi skulle setje i hop ei ny gruppe, valgte vi først å invitere med alle tidlegare gruppedeltakarar. Vi såg det som ein fordel at dei prosessane som vart byrja i og med dei to første gruppene, kunne få fortsetje. I tillegg meinte vi at det kunne vere positivt å ha med nokon som kjende til kordan

prosessen fungerte og at det kunne med-
verke til ein god gruppeprosess. Vi tok også
kontakt med sekretariatet for å sikre repre-
sentasjon frå kyrkjelydar som ikkje likna for
mykje på kvarandre, men som til saman rep-
resenterer eit visst ekklesiologisk mangfald.
Akkurat det meiner vi å ha oppnådd. I nett-
verksgruppa vart følgjande fire kyrkjelydar
representert: Bogafjell kyrkjelyd i Sandnes,
Rønvik kyrkjelyd i Bodø, Skøyen kyrkjelyd
i Oslo og Vear og Hogsnes kyrkjelyd i Vest-
fold.

Først og fremst spurde vi etter prosjektleiar
frå dei einskilde kyrkjelydane som delta-
karar i nettverksgruppa, men det var ikkje eit
krav. Det viktigaste var at personen som del-
tok i nettverksgruppa hadde god kjennskap
til det lokale prosjektet i sin heilskap. I prak-
sis er likevel tre av fire gruppedeltakarar
prosjektleiar i sine kyrkjelydar.

Grunnideen ved ei kompetansenettverks-
gruppe er i fylgje reformsekretariatet:
”å bringe lokal erfaring og refleksjon i dialog
med ulike fagmiljø for å sette ord på og syste-
matisere erfaringene, bringe ulike faglige
perspektiv inn og videreutvikle praksis-
feltet og fagfeltet gjennom denne prosessen”
(www.storstavalt.no).

Personane frå fagmiljøa vart førespurd på
bakgrunn av tidlegare deltaking på nettverks-
gruppe og/eller på grunn av interesse for
feltet og for nettverksgruppe som arbeids-
verkstad. Til saman representerte gruppa
personar med solid fagkunnskap innan
religionspedagogi, barneteologi og liturgi.
Imidlertid hadde vi ingen med ekklesiologi
som sitt spesialfelt. I ettertid kan vi seie at
det var noko vi med fordel skulle hatt med.
På den andre sida medverka det kanskje
til at vi meir på likeverdig grunnlag kunne
utforske problemstillingane frå praksis.

Nettverksgruppa hadde fire møter frå
februar 2007 til september same år. Arbei-

det vart avslutta med deltaking på ein
Kompetansenettverkskonferanse 18.-19.
oktober 2007 i regi av trusopplærings
sekretariatet og KIFO. Dette heftet inne-
held skriftleggjorde, forkorta versjonar av det
som vart lagt fram under konferansen og
viser dermed noko av det arbeidet som har
funne stad i gruppa. Målet er at det kan
vere til hjelp for auka refleksjon kring arbei-
det som kvar og ein står i lokalt.

Følgjande personar deltok i nettverksgruppa:

Anne Berit Løvstad Evang. Prest.
Prosjektleiar i Skøyen kyrkjelyd, Oslo
bispedømme.

Bernd Krupka. Førsteamanuensis ved
Kyrkjeleg utdanningscenter i Nord,
Tromsø.

Dag Hallen. Førsteamanuensis. Pedagogisk
forskningsinstitutt, Universitetet i Oslo.

Dagny Kaul. Professor. Avdeling for
pedagogikk og samfunnsfag, Høgskulen i
Bergen.

Eigil Morvik. Direktør ved IKO – Kyrkjeleg
pedagogisk senter, Oslo

Elisabeth Tveito Johnsen. Høgskulelektor
i religionspedagogikk ved Det praktisk-
teologiske seminar, Oslo.

Frode Magnar Andersen. Prest og pros-
jektleiar i Vear og Hogsnes kyrkjelyd i
Vestfold. Tunsberg bispedømme.

Kristin Gunleiksrud. Rådgevar ved IKO –
Kyrkjeleg pedagogisk senter, Oslo.

Ragnhild Steinholt. Høgskulelektor, Seksjon
for drama. Dronning Mauds Minnes Høg-
skole i Trondheim.

Rune Rasmussen. Prest og prosjektleiar i

Bogafjell kyrkjelyd i Sandnes. Rogaland bispedømme.

Sølvi Malmbekk. Kateket. Rønvik kyrkjelyd i Bodø. Sør-Hålogaland bispedømme.

Turid Skorpe Lannem. Forskingsassistent, Stiftinga Kyrkjeforskning, Oslo.

KORT PRESENTASJON AV PROSJEKT-KYRKJELYDANE

Følgjande fire prosjektkyrkjelydar var representert i nettverksgruppa:

Bogafjell kyrkjelyd er ein ung kyrkjelyd i ein ny bydel med unge familiar i etableringsfasen i Sandnes. I bydelen bur omlag 3600 menneske og blant desse er 3300 medlemmar av Den norske kyrkja. Frå starten i 2003 og fram til nå har kyrkjelyden formelt høyrte inn under Høyland sokn, men blir eige sokn frå 1. januar 2008. Det føreligg også planar for å byggje eit kyrkjehus. Kyrkjelyden satsar på gudsteneste og celledrupper som berande element, og deira kyrkjeforståing og ekklesiologiske plattform er vel utvikla og ope kommunisert, mellom anna via heimesida deira. Trusopplæringsprosjektet med oppstartår 2006 har fått namnet "Ny bydel – Ny menighet – Unik kontakt!" og er retta mot barn i alderen 0-6 år og deira familiar. Tildelinga for i år er på kr 384 000. Heimesida deira finn ein på <http://www.bogafjell-menighet.net>

Rønvik kyrkjelyd i Bodø er ein stor kyrkjelyd med 10 700 medlemmar med arbeidskyrkje frå 1997. Prosjektet "Røtter og vinga – ung kirke i Rønvik" er eit fullskalaprojekt og visjonen for prosjekter er skildra slik: "Vi vil at våre unge skal ha sine røtter festet i vår kirkes lære, samtidig som vi vil gi dem mot til å fly høyt". Oppstartår for prosjektet er 2005 og den årlege tildelinga på 1 million kroner. Kvar fase har ei eiga målsetjing og ein søkjer å nå målgruppa gjennom eit variert tilbod av avgrensde og

kontinuerlege tiltak. Kyrkjelyden har egne heimesider: <http://www.kirken.bodo.no>

Skøyen kyrkjelyd på vestkanten i hovudstaden, er ein kyrkjelyd med 7800 medlemmar og med eit kyrkjebygg frå 1989. Kyrkjelyden starta med prosjektet i 2005 og har fått ei årleg tildeling på kr 643 000. Namnet på prosjektet er "En kirke å leve i - trosopplæring for barn og unge i Skøyen menighet". Det er eit fullskalaprojekt som skal famne alle barn og unge mellom 0-18 år. Gudstenestevolvering og fortellingsmetodikk er berande element i prosjektarbeidet. Meir om det som skjer i kyrkjelyden kan ein finne på heimesida: <http://www.skoyen-menighet.no>

Vear og Hogsnes kyrkjelyd i Stokke i Vestfold spring ut av foreiningsarbeid, noko som er bakgrunnen for at området som utgjer "soknet" fell innanfor to ulike kommunar og fellesrådsområde; Stokke og Tønsberg. Vear arbeidskyrkje er frå 1993 og kyrkjelyden har sitt nærområde som i praksis utgjer eit sokn. I dette nærområdet bur det 3080 medlemmar. Kyrkjelyden har fått midlar til trusopplæringsprosjektet "En kirke der folk er" som har opplegg retta mot aldersgruppene 11-12 år og 15-18 år. Oppstartår var 2004 og den årlege tildelinga er på kr 470 000. Dette har gjort det mogleg for kyrkjelyden å utvide prestestillinga, samt tilsetje ungdomsarbeidar og musikkarbeidar på deltid. Kyrkjelyden har egne heimesider: <http://www.vear-arbeidskirke.no>

INNHALDET I HEFTET

Dei tekstane som føreligg her, er av ulike karakter. Dei er å finne på ulikt akademisk nivå, treff antakeleg ulike typar menneske alt etter interesse og kva bakgrunn ein møter teksten med. Tekstane vil ein kunne hoppe mellom, det er ikkje naudsynt å lese dei som ein heilskap for å hente inspirasjon frå eller bli utfordra av dei.

Heilt til sist i heftet finn ein ei grundig gjennomgang av grunnlagsdokumenta, nærare bestemt det som der kan seiast å utgjere det ekklesiologiske *bakteppet* for reforma. Dette er meint å vere ei påminning om kyrkjeforståinga som ligg til grunn for det politisk fatta vedtaket om reforma i Stortinget mai 2003.

Vi byrjar med å presentere det arbeidet som fann stad i nettverksgruppa. Åtte av dei elleve gruppedeltakarane medverka med framlegg under Kompetansenettverkskonferansen 18.-19. oktober 2007 i Oslo, i regi av trusopplæringssekretariatet i samarbeid med KIFO. Dei fire framlegga vart haldne i samarbeid to og to, kor den eine representerte eit trusopplæringsprosjekt og den andre fagfeltet. Framlegga bestod av ein presentasjon av arbeidet i kyrkjelyden fulgt av ein fagleg kommentar. Desse er med her for å gi innblikk i nokre av dei tema som kom fram under samtalan på nettverksgruppa. Somme innlegg frå prosjektarbeidarane, gir eit utfyllande bilete av kyrkjelyden og trusopplæringsprosjektet, medan andre har karakter av å vere case. Dei illustrerer reelle opplevingar og erfaringar frå arbeid i lokal-kyrkjelydar. Saman med fagleg kommentar, gir dei innblikk i kordan bruke erfaringane til fagutvikling og medvitskap kring eige arbeid. Kordan oppgåva vart løyst – og at alle løyste ho på ulikt vis, er tydeleg i denne framstillinga. I så måte syner det godt at *måten* vi grip tak i ulike problemstillingar for å lære noko av dei, kan variere trass i lik metodisk tilnærming til arbeidet i utgangspunktet.

På nettverksgruppa ynskte vi å arbeide etter praksis-teori-praksismetoden som har praksisen som utgangspunkt for den teoretiske drøftinga. Ideen er at det er praksis som skal vere styrande for den teoretiske samtalen og ikkje ein abstrakt teori styrande for praksisen. Den teoretiske samtalen på bakgrunn av praksis, må også få noko å

seie for den vidare praksisen. Trengst det ei kursending? Som arbeidsmetode å sjå til, er ei slik tilnærming i stor grad samanfallande med såkalla problembasert læring (PBL-metoden), for dei som kjenner til han. I den graden vi har lukkast, vil framlegga syne at den teoretiske samtalen spring ut av konkrete praksisforteljingar i gruppa.

Vidare følgjer ein artikkel av Kåre S. Fuglseth, førsteamanuensis ved Høgskulen i Bodø. Han har lang erfaring med praksisbasert læring, som er i slekt med PBL-metoden. Artikkelen er med for å gi eit fagleg fundert innspel om kordan bruke praksisforteljingar til refleksjon om eige arbeid. Fuglseth kjem med ein presentasjon av ein måte å lære av eigen praksis på.

Arbeidet med dette heftet, er også inspirert av tilbakemeldingar frå fleire hald med ynskje om tips til kordan gi hjelp til kyrkjelydsutviklande arbeid i ein folkekyrkjeleg kontekst. Kyrkjelydsstudier er kanskje noko mange kyrkjelydar kunne tenkt seg å ha råd til, men som dei færraste ser som aktuelt å bruke pengar på. Mange kjenner også meir tilgjengelege metodar og innfallsvinklar som først og fremst er retta mot kjernekyrkjelyden og som kanskje ikkje gir like god hjelp til å sjå soknet under eitt. For dei som sit i råd og styrer, og som faktisk har reell innflyting på det som skjer i ein kyrkjelyd, kan kanskje råda og tipsa i artikkelen ”Kjenn ditt sokn!”, vere til hjelp for det omfattande planarbeidet som finn stad på lokalplan.

Lukke til med lesinga og bla gjerne fram og tilbake eller hopp til det som du måtte finne interessant i høve til den røynda du står i. Kan heftet medverke til auka refleksjon om grunnlaget for kyrkjelydsarbeidet på staden der du bur, er vi nøgde. Dersom vi i tillegg får gitt deg ei kjensle av at dette er problemstillingar som det finst reiskap for å hanskast med, har vi lukkast.

Når barn tror, tolker og tenker

PEDAGOGIKK OG EKKLESIOLOGI

Av Anne Berit Evang og Kristin Gunleiksrud

Ill: Justyna Nyka

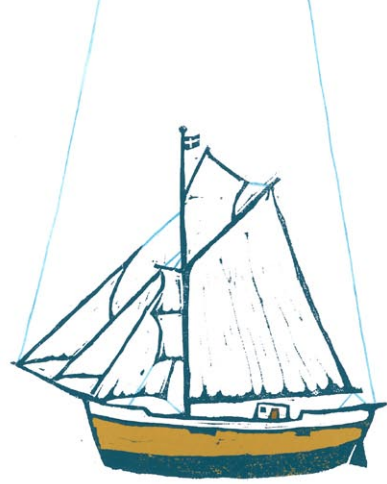
Feiringen av hovedgudstjenesten søndag konstituerer oss som kirke. Som fellesskap. Vi døper, vi hører og forkynner evangeliet. Vi ber, vi feirer nattverd, og vi sendes ut i livene våre forhåpentligvis med fornyet kraft og mot både til å leve og til å tro.

Med trosopplæringsreformens inntog i kirken åpnes dørene høyere og videre enn før. Mange som ikke har vært der før har plutselig vært med å forbrede og gjennomføre en gudstjeneste. Det gjør noe med oss

som en gudstjenestefeirende kirke. Det skaper og det utfordrer.

Det er høymesse med dåp. Tre barnefamilier kommer til kirken med sine barn. To nyfødte bæres til dåp, en toåring går selv. En baby døpes først. Så er det toåringens tur. Både jeg og foreldre er litt spente. Vi har øvd. Hun går opp på krakken vi har satt foran fonten. Bøyer hodet frem. Rykker litt første gang vannet kommer på hodet, men bestemmer seg for å fortsette. Vi tørker håret. Etter

bønnen tar jeg henne i hånden og går nedover midtgangen. Vi gjør alltid det med dåpsbarna, ”løfter” dem frem for forsamlingen, men toåringen går selv. Da vi er midtveis ned i midtgangen, tar den vesle jenta en piruett. Hvorfor nøye seg med å gå? Hun danser, ned og opp igjen. Jeg må jo bare danse med. Og hvorfor ikke? Er ikke dette en gledesfest? Da vi har danset tilbake til døpefonten må hun bare opp for å kjenne på vannet en gang til...

Når uttrykker barn tilhørighet til kirken? Hvordan viser barn at de eier kirkerommet? Toåringen som danser nedover midtgangen og får presten til å danse med, er et nydelig bilde på hvordan det går når barn tar kirkerommet i bruk? Et barn som forteller om sin glede og sin tro.

Ekklesiologien får sitt uttrykk gjennom pedagogiske og metodiske valg i trosopplæringen. Den kirkeforståelse reformen er bærer av, må myntes ut i pedagogiske valg. Den må myntes ut i en måte å arbeide på, i hvordan man ser mennesker på. Ekklesiologien må nedfelles i valg, i gudstjenesten og i alle andre aktiviteter som utvikler seg innen rammen av trosopplæringsreformen. Det vi alle må spørre oss er: Når reformen tar dåpen på alvor, når alle dømte – barn og voksne – er kirken, hvilke konsekvenser må dette nødvendigvis få for opplegg og innhold og metodiske grep?

Trosopplæring for tiåringer i Asker. Kirkerommet utforskes, fortellinger høres, sanger synges. Det males egg som henges opp i et påsketre før påskehøytiden. En av tiåringene spør om det er lov å leke Boksen går i kirken. Prosjektlederen svarer: ”Nei, det går selvsagt ikke an å leke Boksen går i kirken. Det sier seg selv at slikt gjør man ikke. I kirken leker man da virkelig Kirkeklokka slår.” Der og da oppstår en ny lek. Prosjektleder tryller frem en klokke og leken er i gang. Reglene henter de fra Boksen går, bare at nå må man si

Kirkeklokka slår i stedet. De gjemmer seg overalt – nesten. Tiåringene kryper på magen i støvet under benkene, sitter på huk inne i prekestolen. Bare inne i alterringen er de ikke. Dermed får man også til en samtale om det hellige og møtet med det hellige. Men først og fremst: En tiåring som har vært med på å skape en ny lek og fått lov til å krype under benkene, eier den kirken.

En god metodisk tilnærming er flertydighet. Kunsten, fortellingen, ritualene kjennetegnes alle av flertydighet. Fortellingen, både bibelfortelling, helgenlegender og andre fortellinger er flertydige. De foregår på flere plan. Man kan gå inn i ulike nivåer og reflektere og oppleve. Det er fullt mulig å ha en fortellingspreken der både voksne og barn

sitter fjetret. (Men erfaringsmessig er det ofte slik at når man kommer til kommentar-delen etterpå, hvor teksten skal aktualiseres eller tolkes, sitter ikke barna lenger med stjerner i øynene og blomster i ørene, men begynner å vri seg.) Det er viktig å stole på flertydigheten, på kraften i musikk og billedkunst, i fortelling og liturgi. Og det er viktig å stole på at selv om man ikke tolker alt, forstås det sagte og det usagte på mange plan. Barn og voksne kan gå inn i kunsten, fortellingene, ritualene på ulikt vis, og være til stede der. Å nå hele bredden av de dømte skal ikke handle om forflatning. Det er ikke slik at bredde nødvendigvis må gå ut over dybde. Derimot må man tenke gjennom hvordan innholdet og dybden kommer til uttrykk.

Ritualene er meningsbærende og tydelige, og samtidig kan de på sterkt vis åpne for troen. Dette gjelder også det som oppstår spontant, men som fremstår som sterke og trosåpnende ritualer.

Skolestartgudstjeneste. Forbønnsleddet. Barna var invitert frem for å få en plakate med Fadervår. De ble stående oppe rundt lysgloben. Vi hadde avtalt på forhånd med noen som skulle tenne lys mens vi (to prester) leste korte bønneledd. Det første bønneleddet var lest, det første lyset tent. Akkurat som planlagt. Vi fortsatte. Plutselig så jeg mange små hender som strakte seg mot lyskurven. Det ene barnet etter det andre fant et lys og tente det. Før vi var ferdige med det siste bønneleddet var lysgloben full av tente lys og med mange tankefulle barn rundt. Et blikk ut i kirkerommet - denne spontane bønnehandlingen gjorde mer for de fleste enn all verdens velformulerte bønneledd.

Gjennom reformen myndiggjøres barn som trossubjekter. De er ikke bare objekter for læring, det vil si – selvsagt skal barn lære noe i denne reformen. Men barn er like mye troende subjekter som tror, tolker og

tenker. Da må pedagogikken sikre at barn får rom til dette. Reformen må gi rom for barns tro, den må være med å utvikle en lyttende kirke.

I Skøyen kirkes trosopplæringsprosjekt er søndagens høymesse som sentrum for menighetens liv og virke, et utgangspunkt. Høymessen på søndagen må ta inn over seg dimensjonene ved relasjonene i fellesskapet på en måte som kan inkludere mennesker som enkelte individ – også barna. At barna er en likeverdig og nødvendig del av forsamlingen, tydeliggjør det enkelte individs enestående og unike plass, også etter at man når voksen alder eller alderdom.

For at denne tenkningen skal bli ekte og reell, for at ikke barna skal bli utstillingsfigurer i et fellesskap som ønsker å ta alle på alvor, må høymessen feires også når barna er tilstede. Først og fremst innebærer dette at nattverdsfeiringen blir en selvfølgelig del av enhver søndags hovedgudstjeneste. Dette er et prinsipp som er innført i Skøyen i forbindelse med trosopplæringsprosjektet. Et prinsipp som er selvfølgelig for noen og mer utfordrende for andre.

Det var seminar for prestene i Oslo bispedømme. Tema var gudstjenesteinvolvering, og nattverdsfeiringen ble løftet opp som en viktig del av enhver familiegudstjeneste. Dette skapte debatt. Og de klassiske motargumentene kom opp: Kan ikke dette virke støtende på en dåpsfamilie som ikke går i kirken til vanlig? Er det ikke ekskluderende?

Nattverden er det stedet i gudstjenesten hvor det er tydeligst at vi som et fellesskap av troende gjør noe viktig sammen. Barna ser dette og vil være med. Velsignet fri for gamle holdninger om at dette er for *noen* og ikke for *de andre*. Og med barna kommer de voksne. Med sitt nærvær bidrar barn til å åpne opp. Både kirke og sakrament. Vår oppgave er å legge til rette for at dette kan skje.

Barn og liturgi

– KIRKENS ROLLE I UTVIKLINGEN AV BARNES IDENTITET

Av Sølvi Malmbekk

I Rønvik menighet i Bodø har vi jobbet mye med gudstjenesten og konfirmanter og barns deltakelse i gudstjenesten. Vi har fått høre ulike reaksjoner på det. Som oftest sier de voksne: Å, konfirmantene er så flotte! Det er så godt å se at de går til nattverd og at de er så til stede. Andre opplever det problematisk når konfirmanter oppfører seg barnslig oppe ved alterringen. Da er det lett å gå i forsvar, noe vi har gjort ved flere anledninger.

Vi som underviser konfirmanter legger vekt på deltakelse. Vi tenker at nattverden ikke bare er for de som har lang erfaring på troens vei, men også for de som nesten ikke har vært med i kirken før. Før jeg kunne

vigsles til kateket, var det ett spørsmål som brant inni meg og som jeg måtte spørre min biskop om: Skal nattverden bare være av tro eller kan nattverden også være til tro, altså noe som kan skape troen i oss ved at vi tar i mot den? Min biskop tenkte seg om og svarte: Nattverden er ikke bare av tro, men også til tro!

Dette ble avgjørende for mitt syn på arbeidet med barn og unge. Vi fallbyr ikke sakramentet, men vi prøver å gjøre som Jesus gjorde: Sørge for at det er nok til alle. At alle får. Det var det Jesus gjorde da han mettet 5000. Nattverden kan skape troen hos de unge ved at de erfarer sakramentet. Derfor har vi nattverd på presentasjonsgudstjenesten og alle gudstjenester konfirmantene er med på. Også på selve konfirmasjonsdagen.

Det samme gjelder barn. Før var det aldersgrense for barns deltakelse. Nå er det ikke det. Alle døpte som har fått veiledning kan delta. For oss betyr det at vi inviterer til nattverd både ved utdeling av 4-årsbok og 6-årsbok. Det vi da ikke vet, er om alle som kommer til nattverd er døpt. Men det synes vi ikke er avgjørende. Vi ønsker at det først og fremst skal være fokus på at alle må få, ikke være opptatt av å begrense deltakelsen.

Vi har også etter samtale med barna og deres foreldre, hatt barn med som nattverd-utdelere når det er intinksjon. Vi tenker at barna må få være med der det viktigste skjer.

Av Turid Skorpe Lannem

For Rønviks del har trosopplæringsreformen fungert som en katalysator i arbeidet med å inkludere barn og unge i gudstjenesten generelt og til nattverdbordet spesielt. Har gudstjenestens liturgi noe å gi barn og unge i dag? Kan det som skjer i Rønvik ha betydning for Den norske kirke som folkekirke også for kommende generasjoner?

Ut fra et metaperspektiv vil jeg kaste lys over dette ved å introdusere dere for to religionssosiologer, henholdsvis Danièle Hervieu-Legér fra Frankrike og Grace Davie fra Storbritannia. Hervieu-Legérs religionsforståelse gir en interessant fortolkning av hvordan kirkens rolle kan forstås i vårt moderne samfunn. Kirken er viktig for barns og unges identitet. Grace Davie har anvendt hennes analyse på empirisk forskning og peker blant annet på liturgi som et viktig redskap for kirken til å gi barn og unge en religiøs identitet og opplevelse av tilhørighet.

Kort sagt definerer Danièle Hervieu-Legér (2000) religion som "a chain of memory" eller en *minnekjede* om man vil. Hun forsøker å si noe om religion som en spesifikk form for tro, og særlig tro som refererer seg til autoriteten i en tradisjon. Tradisjon er igjen å forstå som et felles eller kollektivt minne-innhold som blir overført fra generasjon til generasjon og altså slik danner en kjede. Denne kjeden er det vi som individer, kan se oss selv i forhold til, i fortid, nåtid og fremtid. Minnekjeden har med andre ord betydning for utviklingen av vår identitet.

Tidligere var religionen grunnleggende i utformingen av europeiske samfunn som kjernen i minne-inneholdet, i tradisjonen. Nå synes fornuften å ha overtatt for religionen, men den har ikke maktet å bygge et fullgodt alternativ til religion som fundament for samfunnet, mener Hervieu-Legér. Det moderne samfunn lider derfor av hukommelsessvikt (amnesi), ettersom det ikke klarer å reproducere det som er nedrevet. Tidligere fungerte de historiske kirkene som felles oppholdssteder for eller voktere

av, det tradisjonelle minne-innholdet. Slik er det ikke lenger. Massemediens overveldende informasjonsflyt er et av flere tegn på at det som samfunnet har mistet i dybde og lengde, har det fått igjen i omfang. Resultatet er at i moderne samfunn, er det svært utfordrende å opprettholde en minnekjede med tanke på å etablere en sosial identitet og et felles minne-innhold (Hervieu-Legér 2000:123-130).

Dette er ikke først og fremst et metodisk problem, men et strukturelt problem. Med andre ord dreier det seg ikke om feilslåtte læremetoder for overføring av religionskunnskap. Problemet med overføring, det være seg når det gjelder kultur eller religion, er knyttet til mangelen på rammeverk for det kollektive minnet, mener Hervieu-Legér.

Mennesket søker imidlertid svar og vil stadig framover. Rasjonaliteten har ikke vunnet, for å si det enkelt. Samtidig som moderne samfunn forvitrer sitt tradisjonelle religiøse fundament, åpner de opp rom og sektorer som bare religionen kan fylle. Slike sektorer eller rom kaller Hervieu-Legér *utopiske* (2000:143-149). Kanskje har hun valgt å kalle de utopiske, for å gi et spark til alle de som mente at religionen har utspilt eller ville komme til å utspille sin rolle?

På bakgrunn av Hervieu-Legér's analyse, spør imidlertid hennes britiske kollega Grace Davie:

Ved hvilke mekanismer kan da moderne europeiske samfunn overkomme hukommelsessvikten og være i kontakt med former for religion som er nødvendige for å opprettholde deres identitet (Davie 2000:31, min oversettelse)?

Er Den norske kirkes satsning på trosopp-læring, en slik mekanisme – et slikt redskap? Kan trosopp-læringsreformen hindre

ytterligere hukommelsessvikt og dermed medvirke til å opprettholde en sosial identitet og et kollektivt minne (en religiøs, dynamisk tradisjon)? Er det dette vi i praksis ser utfolde seg i Rønvik?

Både på samfunnsnivå og individnivå, viser Grace Davie flere ganger til liturgi som et slikt mulig redskap (2000:177, 185, 190). Liturgi har evnen til å aktualisere på ny – være en levende markør både av tid og rom. Liturgi i vid forstand, representert ved det liturgiske året hvor jul, påske og pinse, samt markering av dager som Allehelgensdag, fungerer reaktiverende. I smal forstand er liturgi representert i gudstjenestens liturgiske utforming. Også i gudstjenesten fungerer liturgi reaktiverende. I trosopp-læringsreformen finner vi mange eksempler på aktiv bruk av kirkeåret og på nytenking rundt gudstjenesteliturgien. Vi har for eksempel suksessen rundt 4-årsboka som er forsøkt gjentatt ved utdeling av 6-årsbibel i enkelte menigheter. Slike ritualer kan vise seg som gode redskaper for å gi barn og unge en religiøs minnekjede å knytte sine liv til.

Et annet trekk ved liturgi – og kanskje særlig den liturgi som finner sted i søndagens gudstjeneste eller under gudstjenestelignende samlinger, har å gjøre med dets overbygning mellom det individuelle og kollektive. En styrke ved liturgi er evnen til å vere individuell og kollektiv, allmenn og personlig på en gang. Liturgi og ritualer gir uttrykk både for en fortolkning av det kollektive minne-innholdet slik at man kan vite hva som skjer, men har samtidig rom for individuell fortolkning som innebærer at hver og en også kan legge sine egne personlige opplevelser og preferanser i handlingen.

Vi ser imidlertid at dette spesifikke trekket ved liturgi, ikke automatisk fungerer harmoniserende. Det kan like gjerne skape uro når den offentlige fortellingen krasjer med

den personlige opplevelsen, som tilfellet i Rønvik ved konfirmanter og barns nattverdsdeltakelse. Det er mulig at dette er ekstra sårbart når det offentlige skriptet for handlingen er i endring.

Samtidig med trosopplæringsreformen, arbeides det med en egen gudstjenestereform i Den norske kirke. Her kan man dra nytte av felles utforskning, ettersom det i mange trosopplæringsprosjekt finner sted utprøving av nye gudstjenesteformer og ny liturgi, samt at man mange steder ser ut til å bygge opp gudstjenesten som menighetens hovedsamling i forbindelse med reformen. I lys av Grace Davies svar på Hervieu-Legérs analyse, er trosopplæringsreformen generelt og Rønviks vektlegging av barns og unges deltakelse i gudstjenesteliturgien spesielt, ikke bare å forstå som et svar på kirkens postulat om at ”barna er ikke morgendagens kirke”, men et nødvendig redskap for å hindre at utsagnet utilsiktet blir sant. Hvis ikke barna er del av dagens kirke, vil de heller ikke bli morgendagens...

REFERANSER

Davie, Grace 2000. *Religion in Modern Europe: A Memory Mutates*. Oxford: Oxford University Press.

Hervieu-Legér, Danièle 2000. *Religion as a Chain of Memory*. New Brunswick, New Jersey: Rutgers University Press.

Trosopplæring som krevende endringsprosess

TROSOPPLÆRINGENS EKKLESIOLOGISKE BIVIRKNINGER

Av Frode Magnar Andersen

KORT OM FORSØKET

Vear og Hogsnes fikk tildelt trosopp-læringsmidler i 2004 for å drive forsøksarbeid inn mot 6. klassinger og for ungdom fra endt konfirmasjonstid til 18 år.

Tiltaket rettet inn mot 6. klassinger, kalt Sjetts Only og består av leir, overnatting i kirken med gudstjenesteverksted, fem samlinger rett etter skoletid, samt en fest sammen med foreldre og faddere som oppsummerer sjetts Only ”året”.

Tiltaket rettet inn mot ungdom er gruppe og interessebasert, med et diakonalt prosjekt som binder sammen de forskjellige gruppeaktivitetene. Forsøket består i dag av TenSing, TenService (kurs om forbruk og rettferd), ungdomsklubben UpTo ble forskjellige aktiviteter og café. Det diakonale prosjektet kalles Dilla må Manilla og er knyttet opp mot Misjonsalliansens arbeid i Manilla, Filippinene.

ENDRINGER

De to forsøkene Vear og Hogsnes arbeider med er begge nybrottsarbeid, i betydningen at de er rettet inn mot aldersgrupper som det ikke tidligere har vært drevet noe arbeid inn mot.

Samtidig har alt arbeid tidligere, unntatt de kirkelige handlinger og konfirmasjon, vært startet opp og drevet av de ubetalte medarbeiderne i menigheten.

Trosopplæringen førte dermed med seg to markerte endringer for menigheten.

Nye aldergrupper som skulle nås, og ansatte som skulle drive dette arbeidet. Dette har ført til en viss fremmedgjøring for dem som bruker mye tid inn mot menighetens forskjellige arbeid og tilbud. De kirkeaktive mistet litt oversikt og kanskje kontroll over det som skjedde i menigheten. Dette ble også forsterket ved at de kirkeaktive er så engasjert i det arbeidet som foregikk fra før, slik at de i liten grad har mulighet til å engasjere seg i de nye trosopplæringstiltakene. Følgende eksempler fra forskjellige trosopp-læringstiltak kan bl.a tyde på dette.

KDP – KIRKELIG DATAPARTY

Tiltaket ble satt i gang fordi noen ungdommer (gutter) ønsket et slikt tiltak. Ungdomsarbeideren var svært aktiv første gang det ble arrangert, etter hvert har ungdommen i større og større grad arrangert dette selv, med litt voksen støtte.

Tidlig kom spørsmålet opp om hvilket spill som kunne spilles, og hvilket spill som ikke burde spilles. Dette ble et viktig spørsmål

spesielt for noen voksne siden datapartyyet skjer i kirkerommet.

KONFIRMANTER OG "VANLIG" UNGDOMSARBEID

Etter at trosopplæringen ble satt i gang og de forskjellige tiltakene begynte å ta form, ønsket de ansatte å knytte en del av konfirmantundervisningen inn mot dette ungdomsarbeidet. For mange av de ubetalte medarbeiderne var ikke dette en like naturlig tanke. Dette har kommet fram som innspill både i formelle og uformelle sammenhenger.

- Hva vil du (presten) egentlig med konfirmantene?

- Vi hadde tenkt at ungdomsklubben skulle være for ungdom som kommer dit helt frivillig.

- Ved oppstarten av ungdomsklubben UpTo ble det også understreket av flere at dette var et viktig tiltak for ungdommen til de kirkeaktive, slik at ungdommen og dermed foreldrene ble værende i menigheten.

DE ANSATTE

De tildelte trosopplæringsmidlene første til at staben ble tredoblet. Prestestillingen ble utvidet fra 70–100 %, det ble også ansatt både ungdomsarbeider og ungdomsarbeider i halvstilling. Dette ble en ny og uvant situasjon for menighetsfellelskapet.

De faste gudstjenestegjengerne som vanligvis er gode til å ta kontakt med nye og involvere dem i menighetens fellesskap, ble reservert og forsiktige i møte med de nye ansatte. (Her må det legges til at menigheten etter å ha fått innspill på dette, tok imot nyansatte i andre runde på en helt annen måte.)

TROSOPPLÆRINGEN SOM EN ENDRINGSPROSESS

Fra mitt ståsted har trosopplæringen vært en stor endringsprosess som i perioder nesten har vært i overkant krevende.

Den har gitt utfordringer i form av kirkeforståelse som i liten grad av vært snakket om i menigheten tidligere.

- Hvem er målgruppen for arbeidet vårt? Barna til de voksne som allerede er med i menigheten, og barnas venner, eller alle de døpte?
- Hva er utgangspunktet og drivkraften for den enkeltes engasjement i menighetsarbeidet? Barna mine, troen min eller dåps- og misjonsbefalingen?

Trosopplæringen har også gitt utfordringer i forhold til Guds bildet. Konkretisert i samtalen rundt KDP og hvilke dataspill som kan spilles i kirken.

De voksne ønsket å begrense hvilke spill som kunne spilles i kirken og slik kirkeliggjøre datapartyet. Ungdommene derimot ønsker å ta med seg livene og spillene sine inn i kirkerommet og på den måten kirkeliggjøre dem. Det kan se ut som om ungdommene tenkte på Gud som en som omslutter (kjærlighet), mens de voksne tenker på Gud som hellig, en som er annerledes og adskilt fra vår virkelighet.

Vi har heller ikke tidligere snakket tydelig om hvem gudstjenesten er for og hva som er gudstjenestens hovedmål. Underveis i forsøksperioden har flere og flere av gudstjenestene blitt preget av trosopplærings-

tiltak, det er sjelden en ”vanlig” gudstjeneste hvor det ikke skjer noe spesielt. I denne prosessen har gudstjenesteoppmøtet økt noe, men sammensetningen på gudstjenestemenigheten har blitt endret. Mange av de som var faste kirkegjengere tidligere kommer sjeldnere til gudstjenestene, men vi har langt flere som er innom på gudstjeneste av og til. Fra noen av dem som var faste gudstjenestegjengere tidligere har det kommet noen innvedinger mot at gudstjenestene har blitt annerledes. En del av dette har handlet om prekenes innhold knyttet opp mot begrepene ”melk og fast føde”

AVSLUTTENDE BETRAKTNING

Mye har skjedd på kort tid. De ansatte har gjennom informasjon og kursing fra sentralt hold, hatt et stort engasjement for å drive utviklingsarbeid innen trosopplæring. Dette har skjedd med et engasjement og en hastighet som menigheten nok ikke var klar for. For selv om søknaden som ble skrevet, var skrevet sammen med og på grunnlag av menighetens ønsker og drømmer, har endringene og utfordringene vært mange. Dette har nok ført til at for de ansatte har de frivillige medarbeiderne i perioder vært mer en hindring enn hjelp i utviklingsarbeidet. For de frivillige medarbeiderne har nok det de ansatte har drevet med skapt avstand, både fordi de har sett mindre til de ansatte og fordi de ikke har hatt innsikt og kontroll i det som har skjedd.

Ved første øyekast kan det dermed se ut som om de kirkeaktive kan være en hindring for utviklingene av trosopplæringsprosjektet, men ved å se litt nøyere etter er kanskje ikke det en god beskrivelse av virkeligheten?

KREVENDE ENDRINGSPROSESS

Den kjente teologen Knud E. Løgstrup skriver i sitt essay "Bivirkningenes verdensforvandlende makt" at det er fristende å trenge de gode resultater i forgrunnen, og å skyve de utilsiktede bivirkningene i bakgrunnen, når man står overfor spennende oppgaver. I en slik situasjon forholder man seg til målet, og bagatelliserer bivirkningene.

Jeg mener Løgstrups perspektiv kan kaste lys over Den norske kirkes trosopplæringsreform. I den offentlige samtalen om trosopplæring er fokuset på den overordnede målsetningen om å utvikle en systematisk trosopplæring som fremmer kristen tro for alle døpte mellom 0-18 år. Det vi får høre mest om er preget av økte bevilgninger, av stor oppslutning og av at nesten alle menigheter har søkt om å bli prosjektmenighet. Trosopplæring kan betegnes som en så spennende oppgave, med en så viktig målsetning, at det er fristende å bagatellisere bivirkningene som gjør at reformen kan være en krevende endringsprosess i lokalmenighetene. Noen av de bivirkningene som kan være mest krevende tror jeg er av ekklesiologisk karakter. Dette setter Frode Magnar Andersen som er prest i Vear/Hogsnes ord på, i sitt innspill i dette studiedokumentet. Han beskriver trosopplæringen som "en stor endringsprosess som i perioder nesten har vært i overkant krevende." I denne lille artikkelen vil jeg, på bakgrunn av Andersens innspill, belyse hvordan trosopplæringsprosessen utfordrer menighetene med hensyn til sin ekklesiologiske forståelse.

Begrunnelsen min for å rette oppmerksomheten i retning av trosopplæringsreformens bivirkninger, er at det er *virkningene ved siden av* selve trosopplæringen som

i lengden vil få størst og mest forandrende konsekvenser for kirken. Målet, sier Løgstrup, har kun avgrenset betydning. Det er bivirkningene som forvandler totaliteten. Overført til trosopplæringsreformen; målet om å gi trosopplæring til alle døpte får betydning for de barna og ungdommene som deltar, men det er bivirkningene av at de døpte får trosopplæring, som vil endre hva det vil si å være kirke.

TREDOBLING AV STABEN

I Vear/Hogsnes har de tildelte trosopplæringsmidlene har ført til at staben har blitt tredoblet på kort tid. Målet ved ansettelsene er direkte relatert til målsetningen om å fornye trosopplæringstilbudet i menigheten. Sannsynligvis har ansettelsene svart til denne målsetningen. Det som ansettelsene *i tillegg* har bidratt til, er at "de som bruker mye tid inn mot menighetens forskjellige arbeid og tilbud" føler seg "fremmedgjort over for det som skjer i menigheten." Dette var ikke hensikten med ansettelsene, og kan betegnes som en utilsiktet bivirkning. Sannsynligvis hadde de aktive frivillige gledet seg til at det skulle komme nye ansatte og avlaste dem. Da de søkte om å bli prosjektmenighet var det ikke så lett å tenke gjennom at en mulig virkning av flere ansatte, er at de aktive frivillige selv vil få mindre oversikt og kontroll med det som skjer i menigheten.

Det at staben ble tredoblet hadde virkninger ut over de intenderte, og disse virkningene er det utfordrende å hankses med. Endringsprosessen kan sammenlignes med en stor omorganisering på en arbeidsplass. Omorganisering skaper mye uro og krise-stemming på arbeidsplasser. Organisasjonskartet og arbeidsoppgavene blir endret, og ofte er omorganiseringen styrt ovenfra. Det er som oftest noen som opplever at de kommer dårlig ut i slike endringsprosesser. De som reagerer med mest motstand, er gjerne de som mister anseelse, innflytelse og som får kjedeligere arbeidsoppgaver. I verste fall

kan en omorganisering føre til at noen blir overtallige. De får den sørgelige beskjeden om at det ikke lenger er bruk for dem og den kompetansen de innehar.

Jeg tror ikke at noen har som intensjon å signalisere at det ikke lenger er bruk for frivillige medarbeidere i menighetene. Tvert i mot blir viktigheten av frivillige understreket gang på gang fra ulike hold. Samtidig er det grunn til å være kritisk til hva en tredobling av en liten stab kan kommunisere til de aktive og frivillige. Jeg synes ikke det er rart hvis de tenker at det ikke er like mye bruk for dem lenger, og at de kan føle seg litt overtallige. De har vært vant til å ha kontrollen selv, og i møte med de trosopplæringsansatte kan de oppleve at de blir nedgradert til å gjennomføre det de ansatte har bestemt.

MENIGHETENS SOSIALE SAMMENSETNING

Vear/Hogsnes utvidet sine aktiviteter til ”aldersgrupper som det ikke tidligere har vært drevet noe arbeid inn mot” da de ble prosjektmenighet. Og som i mange andre menigheter, har mye av den fornyede trosopplæringen blitt koblet opp mot en eller flere gudstjenester. Målsetningen er at barn og unge, samt deres foreldre, skal erfare av at de hører hjemme på gudstjenestene og i menigheten. Oppslutningen som trosopplæringsreformen kan vise til, tyder på at dette i stor grad lykkes. Før reformen ble igangsatt var oppslutningen om den tradisjonelle dåpsopplæringen på omtrent 10 prosent. Nå viser tall at oppslutningen om de tidsavgrensede tiltakene er på nærmere 40 prosent (jfr. evalueringsforskningen). Tallene er en indikator på at det er veldig mange barn og unge på trosopplæring, og på de tilhørende gudstjenestene. Mange tidligere ”passive” kirkemedlemmer har blitt mer aktive. Det kan være at en del av dem ikke har tenkt på seg selv som en del av kirken eller menigheten, men at er i ferd

med å endre denne oppfatningen. Denne prosessen betegner religionspedagogen Geir Skeie som en harmonisk læringsprosess. Det er det han kaller for ”de små skrittets læring” (Skeie 2006:140).

Skeie påpeker at læringsprosessen trenger ikke være like harmonisk for dem som allerede var aktive medlemmer av menigheten. Det at det kommer veldig mange ”nye” mennesker inn i menigheten, kan ha den utilsiktede bivirkningen at den sosiale sammensetningen i menigheten blir endret. Dette mener Skeie er utfordrende for ”menighetens kjerne.”

Inkludering av nye mennesker i kirka kan føre til at kjernen føler seg nesten som ekskludert. De blir kanskje fratatt en posisjon de har hatt, fordi det var tydelige skiller mellom aktive og passive menighetslemmer som man var vant med fra før, viskes ut (Skeie 2006:140).

Paradoksalt nok så er det ikke barna og de unge, men de som har vært lengst og mest aktive i menigheten, som må gå gjennom den mest krevende læringsprosessen. Mens barn og unge får lære om den treenige Gud og får livshjelp og livsmestring, så må mennesker som har gått i kirka i mange år lære noe nytt om hva menigheten er, eller skal bli. Det er selvsagt krevende å endre oppfatninger en har hatt lenge, og det er ikke overraskende dersom en del viser motstand mot trosopplæringsreformen. Motstanden handler ikke om at de er uenig i trosopplæringens målsetning, men om bivirkningene. Trosopplæringen utfordrer dem til å endre oppfatning av seg selv som menighetens kjerne, og til erkjenne at menighetens sosiale sammensetning endrer seg når oppslutningen øker.

BARN OG UNGE I GUDSTJENESTEN

Trosopplæringsreformen i Vear/Hogsnes har ført til at ”flere og flere av gudstjenestene

[har] blitt preget av trosopplæringstiltak, det er sjelden en "vanlig" gudstjeneste hvor det ikke skjer noe spesielt." Denne utviklingen er i tråd med trosopplæringens målsetning. Gjennom at barn og unge får delta på et forberedende gudstjenesteverksted, og deretter ha liturgiske roller i gudstjenesten, lærer de mye om den kristne tro. Det at de får være deltagende subjekter gir dem en helt annen erfaring av å være på gudstjeneste, enn de hadde fått ved å kun å være passive objekter.

I utgangspunktet er det få som er negative til at barn og unge skal få være med på å prege gudstjenesten og ha oppgaver i den. Mange menighetsråd har hatt økt gudstjenestedeltagelse og medvirkning av barn og unge, i sine arbeidsprogrammer forut for trosopplæringsreformen. Utfordringen kan komme når dette blir realisert så raskt, og i et så stort omfang, som trosopplæringsreformen legger opp til. De som vanligvis går til gudstjeneste, kjenner som regel ikke til når de ulike trosopplæringstiltakene har "sine" gudstjenester. Forventningen de kommer med til gudstjeneste er at de skal

på en helt vanlig høymesse. Det som gang på gang møter dem, er noe ganske annet. Forandringen handler både om hva som sies, hva som gjøres og hvem som gjør det. I en del trosopplæringsmenigheter har de for eksempel barn som nattverdsutdelere. Dette har medført mange positive, men også en del negative reaksjoner fra voksne frivillige medarbeidere (jfr. Rønvik og Skøyen menighet).

Reaksjonene kan handle om det at barn og unge får liturgiske oppgaver i gudstjenesten har ekklesiologiske bivirkninger. Med det mener jeg at barn og unges medvirkning utfordrer voksne til å anerkjenne dem som *allerede* fullverdige medlemmer av menigheten. Når et barn gir en voksen nattverd er det barnet som er subjekt, og den voksne som er objekt. De tradisjonelle ekklesiologiske rollene er snudd på hodet. Den voksne er mottakeren. Barnet er givere. Frivillige medarbeidere kan bli usikre på deres egen rolle når barn og unge inntar roller som de vanligvis har hatt. Voksne frivillige kan for eksempel gi uttrykk for at

de vil slutte som nattverdsutdelere dersom barn også skal dele ut nattverd. Dette kan handle om dype følelser som knytter seg til deres forståelse av gudstjenestens hellighet, men det kan også handle om at deres egen ekklesiologiske status har blitt utfordret. De må tenke nytt om hvem som kan ha de ”viktigste” oppgavene i gudstjenesten, de må tenke nytt om barn og unges status i menigheten (jfr. Johnsen 2007a og b).

Martin Modèus, som jobber med gudstjeneste og barn i Sverige, poengterer at barns delaktighet i gudstjenesten ikke bare er viktig for barna selv, men at de utgjør en viktig bestanddel i fornyelsen av gudstjenesten. I følge ham ligner mange gudstjenester på stilleben. En av mulighetene til å få blåst liv i dette stillebenet er å gi barn en meningsfull plass i gudstjenesten (Modèus 2005:391-393). Samtidig presiserer han at det å jobbe med barn og gudstjeneste er et langsomt og langsiktig arbeid. Det er nødvendig å gradvis bygge opp en vane hos de voksne til å se barn agere liturgisk. Han foreslår at en begynner med å gi barn ”ufarlige” oppgaver som å samle inn kollekt. Begynner man for stort, risikerer man at det blir vanskelig å ta plass i gudstjenesten for dem som er vant til et annet tyngdepunkt (Modèus 2005:399-400).

Jeg tror motstanden fra ”kjernemenigheten” i stor grad handler om tempoet i trosopplæringsreformen. Prosjektmenighetene, og spesielt de ansatte prosjektmedarbeiderne, har ikke tid til å følge Modèus sine råd om langsom tilvenning. I løpet av to til fire år (avhengig av når de ble prosjektmenighet), skal de gjøre lokale erfaringer som igjen ”skal gi et erfaringsgrunnlag for den videre reformen i alle menigheter” (jfr. Størst av alt). Dette gir menighetene som er med på denne første prosjektfasen et stort tidspress.

Med tanke på når reformen skal imple-

menteres i alle menighetene, mener jeg det er viktig at tempoet blir satt litt ned. De ekklesiologiske bivirkningene som reformen krever er så store og grunnleggende, at alle de involverte i menighetene må få tid til å snakke sammen. De må få snakket om sin ekklesiologiske forståelse av seg selv og kirken. Slike samtaler kan forhåpentligvis gjøre at den krevende endringsprosessen som er satt i gang, ikke blir for krevende. Det å ta seg litt mer tid til de ekklesiologiske bivirkningene, kan føre Den norske kirke nærmere målsetningen om å gi alle barn mellom 0-18 år en systematisk trosopplæring.

REFERANSER

Johnsen, Elisabeth Tveito (red.) 2007a. *Barneteologi og kirkens ritualer. Perspektiver på trosopplæring, barn og konfirmanter*. Det praktisk-teologiske seminars skriftserie 14. Oslo: Det praktisk-teologiske seminar.

Johnsen, Elisabeth Tveito 2007b. ”Barnet som subjekt i trosopplæringen” i *Årbok for Den norske kirke 2007*. Oslo: Kirkerådet.

Løgstrup, Knud E.: 1997. ”Bivirkningernes verdensforvandlende magt” i *System og symbol. Essays*. København: Gyldendal.

Modèus, Martin 2005. *Mänsklig gudstjänst. Om gudstjänsten som relation og rit*. Stockholm: Verbum.

Skeie, Geir 2006. “...her skal du motstand finne.» Et essay om motstand mot læring som utfordring ved Den norske kirkes trosopplæringsreform.” i *Metode, mål og mening i Den norske kirkes trosopplæringsreform*, Turid Skorpe Lannem og Hans Stifoss-Hanssen (red.). KIFO perspektiv. Trondheim: Tapir akademisk forlag.

www.etur.no

www.storstavalt.no

Cellebasert menighetsforståelse

TROSOPPLÆRING OG FRIVILLIGHET

Av Rune Rasmussen • Ill: Elisabeth Moseng

TROSOPPLÆRING I CELLEBASERTE MENIGHETER – NOEN ERFARINGER OG VEKTLEGGINGER

Trosopplæringsreformen har også funnet sin vei inn i nye menigheter som jobber alternativt med former både for gudstjenester og bruk av smågrupper som bærende element for menighetsarbeidet. Særlig har disse nyere menighetsformene slått rot i Stavanger bispedømme.

Disse menighetene har ikke uten videre en identisk tilnærming til trosopplæringen i kirken vår. Variasjonene er store også blant disse menighetene når det gjelder å finne en helhetlig tilnærming på trosopplæring for mennesker mellom 0-18 år. Ut fra egen erfaring og observasjoner synes det imidlertid å være minst tre forhold som kjenner seg ut på disse menigheters tilnærming til trosopplæringen. Disse berører alle både vår forståelse av hva menigheten er og skal være (ekklelogien) og forståelsen av den samfunnsmessige situasjonen og åndelige lensel kirken står overfor i vår tid.¹

Arbeidet med cellegrupper har *revitalisert frivillighetsarbeidet* i menighetene og skapt et mer mangfoldig frivillighetsbegrep som passer bedre inn i vår postmoderne tid.²

Videre har organiseringen av menighetslivet med cellegrupper *skapt et mer spennende og mangfoldig gudstjenestearbeid*. Dette har igjen ført til et større eierforhold til gudstjenesten blant store grupper i menigheten og gjort barnet til en naturlig del av gudstjenesten ut fra egen modning og på sine egne premisser.

Cellegrupper og cellegruppens pedagogikk og metode har vist seg å være *en tjenlig form for helhetlig læring* også i tiltak av relativt kort varighet og med barn og unge som ikke uten videre kan regnes til menighetskjernen.

Eksempelene og erfaringene som er beskrevet i denne artikkelen, er stort sett hentet fra Bogafjell menighets erfaringer med celler og trosopplæring.

¹For en nærmere beskrivelse av endringsprosesser i kirke og samfunn, se Rasmussen, Rune 2004. *Misjonerende menighet – Lokal menighetsutvikling i en global kirke*. Oslo: Verbum.

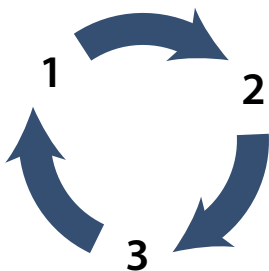
²For en større utdyping av dette, se notatet: Frivillighetstenkning i Bogafjell menighet.

HVA ER CELLEBASERTE MENIGHETER?

En cellebasert menighet er strukturert rundt gudstjenester og regelmessige samlinger av smågrupper som på ulike måter utfyller hverandre og bygger menigheten. Disse smågruppene kan bli kalt cellegrupper, husfellesskap, omsorgsgrupper, livsgrupper eller lignende.³

Selv om en menighet har mange mindre grupper, kalles menigheten først cellebasert når virksomheten i menigheten er organisert ut fra cellegrupper som en bærende del av selve strukturen i arbeidet. En cellegruppeleder har gjerne en funksjon som en "mentor" eller veileder for sin gruppe og følges opp av menighetsprest eller stab på samme måte.

Videre skaper arbeidet med smågrupper i menigheten og den pedagogikk som ligger i cellegruppetenkningen en prosessuell tenkning der gudstjenesten (storsamlingen) og cellegruppene (smågruppene) inngår i en læringsmessig prosess. Her inngår også familien som en del av prosessen. Denne prosessen kan beskrives på denne måten:

1. Undervisning over emnet i barneforkynnelse og preken på gudstjenesten
2. Egen refleksjon og dialog i familien omkring temaet
3. Samling av cellegruppene for videre bearbeiding og læring i forhold til hverdagen

Hvordan denne integreringen i praksis tilrettelegges kan en f.eks. se i Bogafjell menighet sitt semesteropplegg for høsten 2007. Her gjennomgås 13 av Jesu lignelser i et helhetlig opplegg der lignelsene blir presentert i gudstjenester gjennom barneforkynnelse og undervisning/preken og ledet videre i en prosess knyttet til cellegrupper, barne- og ungdomsgrupper og forsøkt bearbeidet videre i den enkelte familie.⁴ Temaet for gudstjenesten brukes også som utgangspunkt for andakter og bearbeiding i annet barne- og ungdomsarbeid i menigheten.

NOEN MISFORSTÅELSER OM FORHOLDET MELLOM CELLEGRUPPER OG TROSOPPLÆRING

Cellebaserte menigheter i Den norske kirke ser klart at en i trosopplæringen må bruke en rekke arbeidsformer. Blant tjenlige arbeidsformer finnes også smågrupper.

Ikke alle i folkekirken vår vil være interessert i å ta del i en celle. Mange vil naturligvis knapt nok la barna delta i en gudstjeneste for å få 4-års boka. Blant konfirmanter kan det være en svært vanskelig oppgave å få foreldrene til å stille opp på en gudstjeneste sammen med sin konfirmant. Ofte kan foreldregenerasjonen være langt mer skeptiske enn konfirmanterne selv.

Bare ut fra disse eksemplene er det klart at celler eller faste smågrupper kan ikke være en ensidig satsing i trosopplæringen. Det

³En bok som er sentral for forståelsen av cellebaserte menigheter er skrevet av en anglikansk prest, se Potter, Phil 2001. *The Challenge of Cell Church. Getting to grips the Cell Church Values*. Oxford: Bible Reading Fellowship. Denne boken er mye brukt blant cellebaserte menigheter i Den norske kirke.

⁴Rasmussen, Rune 2007. «Ord i rette tid - Jesu lignelser i vår tid». Sandnes: Bogafjell menighet.

skulle vel ikke være nødvendig å si det, men også de cellebaserte menighetene i Den norske kirke ser positivt på folkekirken og legger til rette for at mennesker ut fra sine egne premisser kan ta del i trosopplæringen.

Allikevel møter vi fra tid til annen reaksjoner på vår menighetsform som f.eks. dette: "Cellegrupper er elitisme og egner seg derfor ikke som del av en folkekirke" eller "cellegrupper skjermer barna fra innflytelse og deltagelse sammen med andre". Denne type reaksjoner kommer som regel fra mennesker som ikke har førstehånds kjennskap til menighetene og inngår ofte i et forsvar for en mer tradisjonell menighetsform. Sjelden, om i det hele tatt, har jeg møtt denne type reaksjon fra kirkeuvante som kommer i kontakt med menigheten vår gjennom den folkekirkelige kontaktflaten.

HVORDAN BRUKES SÅ CELLETENKNINGEN I TROSOPPLÆRINGSSAMMENHENG?

Cellegrupper og cellegruppetenkingen har et relativt stort nedslagsfelt i trosopplæringen. I praksis brukes metodikken fra arbeidet med cellegrupper mer enn faste

cellegrupper i de direkte trosopplæringstiltakene. Faste cellegrupper er gjerne noe en inviterer til i forlengelse av direkte trosopplæringstiltak.

Konfirmantceller

Flere menigheter bruker konfirmantceller som en integrert del av konfirmantundervisningen. En slik konfirmantcelle hjelper på flere prosesser i den samlede konfirmant erfaringen. Stoffet som undervises får sin bearbeiding i en helhetlig setting og konfirmantene får erfare en mer helhetlig kristen spiritualitet.

Konfirmantgrupper f.eks. i private hjem har vært brukt i årtier og konfirmantceller har både likhetspunkter og forskjeller fra disse gruppene. Likheten består i at begge er smågrupper og at begge gir muligheten for kontakt med mennesker i menigheten som er vante kirkegjengere. Videre gir begge hjelp i bearbeiding av bibelstoffet og f.eks. trening i å finne frem i bibelen.

En konfirmantcellegruppe har gjerne en blanding av voksne ledere og ledere som er nær konfirmantene i alder. Gjerne slik at et

par konfirmanter fra de siste 2-3 årene og en voksen deler på lederansvaret. Gruppene er på 8-10 konfirmanter. Disse deltar i konfirmantseminaret som er undervisningen og går så direkte i konfirmantceller der temaet diskuteres og bearbejdes. I denne prosessen bruker en stikkordene: Kom, takk, få og gi som ramme for konfirmantcellen. Dette kommer vi tilbake til senere.

En konfirmantcellegruppe gir en rekke kvaliteter som vi opplever viktige i vårt menighetsarbeid. Noen av disse kvalitetene har med de pedagogiske og metodiske grepene vi bruker, men noen er også knyttet til å være i en fast cellegruppe gjennom konfirmanttiden. Konfirmantceller er en arena der konfirmantene kan vokse som mennesker og kristne ut fra egne premisser og egen modning. Cellene er et sted der en kan være seg selv og sette ord på livserfaringer og tro ut fra det ståstedet den enkelte har.

Barnecellegrupper

I Bogafjell menighet inviteres barn fra 4. klasse til å være med i en barnecellegruppe som ledes av voksne. Den første barnecellegruppa har høsten 2007 vært sammen 4 år. Barna er nå blitt ungdommer og ble invitert til å gå videre i ungdomscelegrupper i menigheten vår. Jeg har selv fulgt denne første cellegruppen gjennom disse fire årene. Det har vært spennende å følge barna gjennom spørsmål, undring og konflikter i et trygt kristent fellesskap.

Jeg har igjennom disse årene blitt mer overbevist om at disse gruppene har sin berettigelse. Det er ikke lett for barn i dag å vokse opp med en kristen identitet i en skole og en venneflokk som ikke uten videre deler troen som livsgrunnlag. Jeg har

stor tro på barnas egen evne til å støtte og hjelpe hverandre. Når barna begynner i cellegrupper i 4. klasse har vi et introduksjonssemester der leken og spenningen er viktige ingredienser. Etter dette første semesteret bruker vi en del tid på å lære barna å bruke bibelen. Etter to innledende semestre bruker barnecellegruppene et opplegg knyttet til gudstjenestene. Spørsmålene til cellegruppene og opplegget for cellegruppene lages i Bogafjell menighet for tre aldersgrupper hver søndag; for barn, ungdom og voksne.

Dette gjør gudstjenesten mer aktuell også for barn som nærmer seg ungdomsalderen. Det å la barna prøve seg regelmessig med ansvar i gudstjenesten (som alle cellegrupper i menigheten har) gir stor glede og større eierskap (?) til gudstjenesten. Barna i barnecellegruppene har også ansvar for fester for alle barna fra 4 år i menigheten. De står for program og gjennomføring sammen med voksne. På denne måten er de eldste barna forbilder for de yngre. Til sammen kommer mellom 50-80 barn i alderen 4 til 12 år på gudstjenestene i Bogafjell menighet. I gjennomsnitt har vi en barnecellegruppe for hvert klassetrinn fra 4. til 7. klasse. Når barna går over i ungdomsskolen blir barnecellegruppene avsluttet og tenåringene blir med i ungdomscelegrupper.

Promiceland – barna får tilhørighet i en smågruppe

Promiceland-konseptet til Willow Creek utfordrer den tradisjonelle søndagskolen nettopp på spørsmålet omkring bruk av faste grupper eller celler som en del av sitt konsept. Mens søndagskolen i stor grad er basert på tradisjonell klasseromsundervisning er Promiceland bygd på "nurture beyond the classroom in the context of

⁵«Introducing Small Group Shepherding» Tom Bienart Barnelederkurs CM21 fra Willow Creek, se Internett: www.buildingchildrensministry.com/inmgrsh.html

relationship”⁵ I dette konseptet brukes smågrupper målrettet for å bearbeide undervisningen og erfaringer barna selv har. En leder i smågruppene i Promiceland-konseptet er en som er i stand til å engasjere, veilede og binde sammen barnas erfaringer slik at det fører til større modenhet i Kristus.

I Bogafjell menighet bruker vi ikke Promiceland-konseptet ikke fordi vi ikke tror at det er bra, men fordi vi som en nystartet menighet som har vokst fort, ikke har hatt de lederressurser som har vært nødvendig. Etter hvert har vi utviklet vårt eget konsept for barnearbeid som er knyttet opp mot gudstjenesten med våre egne verdier og prioriteringer.

Flere menigheter bruker imidlertid Promiceland som et viktig redskap for å bygge cellebaserte menigheter. Kvalitetene i et barnearbeid bygd på faste små grupper kjenner vi igjen fra våre barnecellegrupper.

METODIKKEN I CELLEGRUPPENE OG TROSOPPLÆRING

I Bogafjell menighets trosopplæringsprosjekt ”Ny bydel, ny menighet, unik kontakt” bruker vi ikke cellegrupper som en del av selve prosjektet. Prosjektet er basert på årlige samlinger med barn og familier fra 0-6 år.

Allikevel har vi gjort erfaringer med de kvalitetene for læring som finnes i celler. Dette har vært spennende og kan beskrives på denne måten.

Cellegrupper er et tilbud til alle aldre i Bogafjell menighet. Særlig er det mange unge familier som deltar. I tillegg til barn fra 4. klasse, konfirmantene og ungdom

som beskrevet overfor. En del av de erfaringer vi har gjort med cellegruppene har imidlertid også smittet over på samlingene direkte knyttet til trosopplæringen. Disse erfaringene er i det alt vesentlige knyttet til spiritualitet som vi har sett fungerer. Derfor vil jeg beskrive noe av dette her.

I alle cellegruppene bruker vi KOM, TAKK, FÅ OG GI⁶ som utgangspunkt for hva som skjer i en cellegruppe. Hver del av samværet har sin målsetning og sin metodikk.

I trosopplæringen vil jeg særlig knytte noen tanker til de erfaringer vi har gjort med de to første – Kom og Takk.

Kom

I Kom-delen av samlingen bruker vi vanligvis isbrytere som en metode for å få alle til å ta del. Det kan være helt enkle spørsmål som alle kan svare på. En tar gjerne en runde i sirkelen. Ved å bruke stadig mer presise spørsmål og gå gradvis noe dypere i forventningene til runden, på en ikke truende måte, har vi opplevd noe spennende.

Fra å gå bare en enkel runde med et enkelt spørsmål har vi fortsatt i å gå runder i sirkelen der vi har erfart at sirkelen ikke bare fortsetter, men at gruppen med for eksempel konfirmanter også under veiledning går dypere i forståelse og evne til å sette ord på egne erfaringer.

Dette har vært spennende og har åpnet opp for en viktig type læring der isbryterne nærmest går over til å bli en felles erfaringssirkel. Der vi sammen har fått satt ord på våre tanker og følelser og har kommet dypere i forståelse av det tema som drøftes. Dette har skapt en unik læring der det som undervises blir ikledd konfirmantenes egne

⁶Rasmussen, Rune 2004. «Celler som bygger – misjonerende menigheter» Stavanger: NMS

erfaringer og bearbeidet på konfirman-
enes premisser. Dette har vært til hjelp for
konfirmanterne til å få satt ord på og finner
frem til eget ståsted i forhold til livs- og
trosspørsmål.

Takk

Det har skjedd en klar forskyvning i erfaringen
av bønn blant barn og unge. Arbeidet med
cellegrupper har åpnet oss opp for en mer
inkluderende spiritualitet. Konfirmanterne,
barna i barnecellegruppene og deltagerne i
trosopplæringen (barn og foreldre) får mer
konkret hjelp til bønn i hverdagen.

Vi har etter hvert utviklet enkle former for
bønn i grupper som virker naturlige og gir
bønn til en god og inkluderende opplevelse
for alle. Alle konfirmanter i Bogafjell

menighet lærer lystenning, bruk av bønne-
kart, bønneskje, bønnesten osv. Dette har
vært en ”vandring” der også vi som ledere
har lært mye langs veien. Vi kom på mange
måter fra en tradisjon der vi var fornøyd
med at presten eller lederen ba en bønn i
forbindelse med samlingen eller andakten,
til at bønn har blitt en deltagende del der
alle får være med.

Dette smitter også over på den spiritualitet
som foregår hjemme. Spørsmålet blir ikke
lenger om jeg tror nok til å be, men mer
hvordan kan jeg gjennom praksis få del i
den trygghet og den realitet som bønner
bærer med seg. Her ser vi at mennesker
gjærne vil være med i bønner, men våre
tidligere former og noen ganger mangel på
relevant spiritualitet fører til at bønner ikke

blir tatt i bruk. Særlig i gruppesamlinger. Å komme inn på de ulike bønnemodeller som har fått feste i menigheten ville være for langt i denne sammenheng. Det er bare viktig å understreke at vi er nøye på at denne spiritualiteten ikke skal virke påtreggende, men allikevel være direkte. Ledernes oppgave i denne sammenheng er å gjøre bønneerfaringene kristussentrerte slik at bønnens mottager blir tydelig og synlig for de som tar del.

AVSLUTNING

Avslutningsvis kan vi konkludere der vi begynte. Arbeidet med cellegrupper i tros-opplæringen har ført til: Et revitalisert frivillighetsarbeid der mange flere har lederoppgaver og er aktive bidragsytere både i menighet og i den enkelte familien.

Arbeidet med celler har skapt er mer spennende og mangfoldig gudstjenestearbeid der mange er synlige og gjennom deltagelse og påvikning får eierskap til gudstjenestene.

Tilslutt har arbeidet med cellegrupper og trosopplæring gitt oss verktøy for en mer tjenlig og helhetlig læring i menigheten. Dette gjelder blant annet bønn og vektlegging av familiens betydning i trosopplæringen.

Av Bernd Krupka

Celle er ikke et ord som klinger spesielt godt i folkekirkelig sammenheng. Cellen blir hovedsakelig sett på som en enhet som krever en mye høyere forpliktelsesgrad enn mulig og ønskelig i en moderne folkekirkesammenheng. Det klinger med noen toner av motkultur, segregasjon og kanskje fundamentalisme. I fremleggene til Rune Rasmussen i nettverksgruppen, har vi forstått at cellene i Bogafjell menighet integrerer et element av diakoni og et element

av nærmiljø, og vi har forstått at vårt bilde av cellebasert menighetsarbeid var farget av en rekke fordommer. Jeg vil gjerne utfordre de fordommene, og det vil jeg gjøre med noen sosiologiske og religionssosiologiske argumenter for at et cellebasert menighetsarbeid og barnearbeid kan svare på noen nokså aktuelle behov. Når en sammenholder cellemodellen med noen utviklinger i samfunnet slik religionssosiologer og sosiologer beskriver dem, noen trender i måten mennesker og barn er sosial på, ser vi at cellemodellen kan møte disse trender på en konstruktiv måte. Jeg vil si noen ord om hvordan disse trender, og måten cellemodellen møter dem på, gir oss en pekepinn på i hvilken retning vi burde videreutvikle vår kirkeforståelse for å gi bedre rom for barn.

Behovsrelatert frivillighet: Frivillig engasjement er mindre lojal til institusjoner og foreninger, men mer knyttet til de enkeltes behov. Forventningene til foreldre om å følge opp barna sine har økt. Tiden de har til rådighet for å være sammen med sine barn er blitt mindre. Barnegrupper kan møte et behov her som en overkommelig måte for foreldre å delta i sine barns liv, og delta på en måte som er mer meningsfylt for foreldrene enn å kjøre dem til fotballtrening.

En veldig kjent sosiolog, Zygmunt Bauman, har kommet med tesen om at de store institusjoners tid er forbi, og at vi er inne i en tid der små sammenslutninger og uformelle og fleksible nettverk får mer og mer betydning. En av institusjonene som forandres gjennom dette, er familien forstått som storfamilie. Undersøkelse viser at interessebaserte nettverk overtar funksjoner som familien har hatt tidligere. Venner er blitt mye viktigere enn før. Et uttrykk for dette er hvilke voksne som blir invi-

tert til barnebursdag og hvem som blir valgt til faddere. Det er innlysende at en barnecelle som samler barna fra et nabolag og på den måten knytter foreldre sammen, kan møte denne utviklingen, ved å skaffe et nettverk som er basert på hverdagslige behov.

Det blir skrevet side opp og side ned om at barndommen er under forandring. Nylig var det en artikkel i Aftenposten om to kusiner der den ene var 10 og den andre 20 år. Den eldre beskrev at hun opplevde barndommen til den yngre nokså forskjellig fra sin egen, og fremhevet hovedsakelig to aspekter: Den yngre kusinens barndom er mindre sosial, fordi den er mye mer organisert. Den foregår i mye mindre grad på løkka, men i større grad i arrangerte aktiviteter. Skolen har blitt oppmerksom på dette og har en økt fokus på sosial læring. En barnecelle kan ha en veldig viktig funksjon her, som et sted der vennskap kan

utvikle seg. En barnecelle har en gyllen anledning til å være et sted der de enkelte deltakere som individer kan medbringe sin hverdag og sin erfaring, og bli møtt som individer. Som konfirmantlærer har jeg alltid hatt en gruppe ungdommer i konfirmantflokken som kom fra et lite fiskevær. De var ikke bedre venner enn de øvrige, men selv om de beveget seg nokså spredt blant de øvrige ungdommene, så visste de om hverandre og var solidarisk med hverandre.

For å sammenfatte: Cellaarbeid generelt og arbeid med barneceller spesielt, bærer muligheten i seg til å være en moderne variant av det gode gamle nærmiljøet, særlig når et diakonalt engasjement går hånd i hånd med det åndelige fokus. Også i trosopplæringsøyemed har modellen noe for seg: vi vet alle at barn lærer best når de kan involvere

sine evner og egne gjøremål. I den skandinaviske tradisjonen har man kommet opp med betegnelsen total religiøs tradisjonsformidling, for å synliggjøre at i trosopplæringen går forstand, atferd og opplevelser hånd i hånd. En barnecelle knytter sammen aspekter fra en velforening og dens velferdstenkning med fokus på trosopplæring. Den befinner seg i snittpunktet mellom hverdag og tro, og har gode muligheter til å integrere aspekter fra begge.

Jeg har noen spørsmål til cellemodellen også. Billedlig sett kunne vi her snakke om forskjellen mellom en biologisk celle og en fengsels-celle. En biologisk celle skaper en forskjell mellom inne og ute for å fremme utveksling av stoffer. Interaksjon med omverdenen er grunnen til at cellen finnes. En fengsels-celle derimot, er til for å kontrollere interaksjon med omverdenen. Ingenting skal komme ut og ingenting skal komme inn, uten en nokså streng kontroll. At cellene vi hørte om har et diakonalt preg og et element av nærmiljø i seg, er ingen garanti mot et lukket verdenssyn. I så henseende: Hva slags celle er en barnecelle? Skal den fremme interaksjon med omverdenen – med skolen, med venner utenfor, med venner fra en annen religion – eller skal den begrense og kontrollere interaksjonen? Ikke alle barn vokser opp sammen med barn fra andre kulturer. Men alle barn vet at det finnes andre syn på sannheten. Hvilken funksjon har en barnecelle inn i disse spørsmål om pluralitet? Er samfunnets pluralitet noe som skal holdes utenfor? Er det noe som barn utvikler et konstruktivt forhold til?

Det fører oss til et pedagogisk grunnproblem som er beslektet med forholdet mellom biologisk celle og en fengsels-celle. Det er forholdet mellom fellesskapet og læring. På den ene siden trenger læringsprosesser trygge rammer og et nettverk. Barn trenger trygge oppvekstvilkår og harmoniske

forhold rundt seg for å lære. Viktigheten av en eller annen form for hverdags-nettverk eller nærmiljø i dette er opplagt. På den andre siden vil læring alltid medføre forandring og utvikling, og bli til en utfordring for fellesskapet. All utdanning deltar i en prosess av fremmedgjøring, har et element som sprenger fellesskapet. På et eller annet punkt blir vi konfrontert med et utenfrablikk på vårt nærmiljø og dens sannheter. Dannelse er smertefullt, fordi den tar fra oss hjemstedet vårt, omtrent slik ordlegger filosofen Hegel seg i en tale. Særlig vil dette være tilfelle i en tid der relevant kunnskap forandrer seg med rekordfart. Hvordan er en barnecellemodell rustet til å møte denne utfordringen? Vil ikke det komme en tid der cellen blir for trang for barna? Avgjørende er her kanskje, om barnecellens virkelighet og hverdagens øvrige virkelighet oppleves som en kontinuitet eller som en motsetning, om barnecellen fremmer interaksjon med omverdenen eller om den faller for fristelsen for å verne barna for pluralismen – slik at den på et eller annet tidspunkt vil oppleves som et fengsel?

Utgangspunkt for vår nettverksgruppe var spørsmålet om ekklesiologiske konsekvenser for trosopplæringen. Altså hvordan en reform som plasserer trosopplæringen i kirkens sentrum, utfordrer vårt kirkesyn. Det som vi har hørt om barneceller, lar seg sammenfatte i tre utfordringer:

1. Den utfordrer folkekirkemenighetens anonymitet. Mange av oss voksne ønsker en kirke med lav forpliktelsesgrad der det er mye rom mellom de enkelte, og der folk får være i fred og har lov til å delta på sine egne premisser. Ved enhver dåp blir derimot denne menigheten minnet om sitt ansvar for dåpsbarnet. Hvordan forholder denne forsamlingen seg til dåpens forpliktelse om at hele menigheten har et felles ansvar for dåpsbarnet? Jo, den blir løst

gjennom delegasjon. Noen tar seg av dåpsbarna, på vegne av menighetsrådet og på vegne av menigheten. Helst bør det være noen frivillige. Cellemodellen og barns behov for trygge oppvekstvilkår er i så måte en utfordring. Bør ikke en menighet som stiller trosopplæring i sentrum, kunne fungere som et nærmiljø? Bør ikke menigheten være et såpass konkret fellesskap at den tilbyr barna et reelt, og fungerende, inkluderende nettverk? Såpass konkret at mange voksne kjenner mange barn ved navn, for eksempel?

2. Den utfordrer kirkelig demokrati. Gudskjelov bestemmer barn i stor grad selv over sin fritid. Gudskjelov er det hovedsakelig foreldrene som bestemmer resten – og ikke kirken. Trosopplæring er subjekt for barnas stemmegivning – og stemmen gis med føttene. Ved å møte opp eller ved å la være. Oppmøte og deltakelse avhenger av at en blir møtt med egne behov, når det er plass for ens eget liv. Fra barnecellemodellen kan vi lære at trosopplæring handler om å integrere et diakonalt element og et

element av nærmiljø i kirkens virke. Barn deltar i kirkelige tilbud, når det er rom for deres levde liv og deres aktiviteter. Og for å møte dem, må vi ta på alvor deres stemmegivning med føttene. I parentes: Jeg tror egentlig at dette gjelder slett ikke bare for barn. Det er bare slik at vi voksne er mye mindre flinke til å kreve vår demokratiske rett om at kirkens tilbud skal handle om våre liv og det som er viktig for oss. Her har vi noe å lære av barna.

3. I forberedelsen av dette innlegget kastet jeg selvfølgelig et blikk på bekjennelsesskriftene. Der står det i den Augsburgske bekjennelsen at kirkens kjennetegn er at evangeliet blir forkynt klart og rent og sakramentene blir forvaltet rett. Jeg tror vi har vent oss til at evangeliet kan forkynnes klart og rent og sakramentene kan forvaltes rett – om så, over hodene til barna. Jeg tror at vi bør venne oss til tanken at kanskje er evangeliet ikke forkynt klart og rent når barna våre ikke blir møtt av det, og at sakramentene ikke er forvaltet rett når de forvaltes over hodet på barna.

Praksisbasert læring

KORT INNFORING I BRUKEN AV CASE OG FORTELJINGAR

Av Kåre S. Fuglseth

Ill: Birgitte Kolbeinsen

EIT NARRATIVT PERSPEKTIV

Med praksisbasert læring tenkjer ein både på læring i praksis og på læring av praksis. Den mest vanlege læringa i praksis er ny-byrjaropplæringa der ein elev, lærling eller student er utplassert under utdanninga eller der ein svein vert instruert av meisteren. Men vi lærer alle noko nytt kvar dag, og vi lærer så lenge vi lever, som det heiter. Med læring av praksis tenkjer ein såleis mest på den kontinuerlege læringa som går føre seg av alle som er med i eit arbeidsféllesskap.

Det er lett å undervurdere den praktiske røynsla frå ei verksemd, men med uttrykket praksisbasert læring ligg det ei kraftig oppvurdering av slike røynsler. Vitskapleg sett viser dette til eit utvida syn på kunnskap, utvida i høve til det synet som seier at kunnskap først og fremst er abstrakt eller mekanisk teori som ein kan lese seg til. Praktisk kunnskap er all den kunnskapen som er nødvendig for å drive ei verksemd, og når vi tenkjer oss om, skjønar vi at det ikkje er lite. Det dreier seg om alt frå triviell kvardagskunnskap og kulturkunnskap til avansert teknisk kunnskap. Her er det mykje fagkunnskap, men òg livsvisdom og sunn fornuft (common sense). Korleis kan dei

som er i ei verksemd dra vekslar på eigne og felles røynsler og forbetre praksisen gjennom systematisk refleksjon? Praksisbasert læring byggjer på levd liv og personlege røynsler, men korleis kan vi få fram desse røynslene slik at andre kan lære av det og vi sjølve lære meir om det?

I narrativ tenking meiner ein at røynslene best vert artikulert ved hjelp av forteljingar. Kva skjedde? Korleis gjorde du det? Når vi svarer på slike spørsmål, hamnar vi fort i ei forteljing (lat. *narratio*) og praksisbasert læring er i stor grad tufta på forteljingar. Systematisk bruk av forteljingar som refleksjonar over levd liv er i dag vanleg på mange område nettopp av di det viser seg å vere høveleg som analyse- og forbedringsmetode. Frå å verte sett på som morosame anekdotar og direkte uvitskaplege, er forteljingar vortne heilt sentrale i synet på korleis grunnleggjande og praktisk kunnskap kan kome til uttrykk. Overalt der vi set søkjelyset på samhandling og mening menneske mellom, ser ein at forteljingar vert trekte fram både av dei som til dagleg arbeider på eit område og personar utanfrå som er med som deltakande observatørar. Dei som arbeider i eller undersøker ei verksemd kan bruke forteljingar på ein gjennomtenkt måte ved å analysere dei og ved å syntetisere eller setje dei saman att i typar eller eit case som vi kan bruke i utviklinga

av verksemda seinare som tolkingsnøklar i nye eller liknande situasjonar.

Metoden kan ein utnytte i alle verksemdar, små og store, individuelt og i arbeidskollegiet. I institusjonar som skole og kyrkje har det lenge vore tradisjon for å arbeide sjølvstendig og åleine. I dag er arbeidet heller prega av ein læringsfellesskap, det er lagsarbeidet (i *team*) som er vorte typisk, noko som til ein viss grad krev at det er semje eller felles forståing om midlar og mål hjå deltakarane for at verksemda skal bli drive godt. Her er arbeidet med forteljingar særst godt eigna. Men å bruke forteljingsanalyser som ei felles læringsform er ein særst tidkrevjande metode. Det tek lang tid å gjennomføre ei fullverdig tolking av ei forteljing, sjølv om ho er ganske kort. Poenget vert då ofte berre å gripe nokre få sider ved kvar forteljing der ein trekkjer fram visse essensielle trekk ved arbeidet eller situasjonen.

Eg skal nedanfor først kort presentere litt forteljingsteori. Det viser seg å vere til stor hjelp i arbeidet med praktisk kunnskap at vi er medvitne om kva ei forteljing er. Dette er òg eigentleg relativt enkelt å forklare og difor i seg sjølv ikkje noko stort poeng. Poenget er at det samstundes seier noko meir om kvifor forteljing er så viktige. Eg skal vidare peike på nokre tilrådde arbeidsmetodar for bruken av forteljingar i denne typen felles læring. Perspektivet og metoden i høve til kyrkjeleg bruk er meir utdjupande forklart og vitskapsteoretisk grunngeve i Fuglseth (2006).

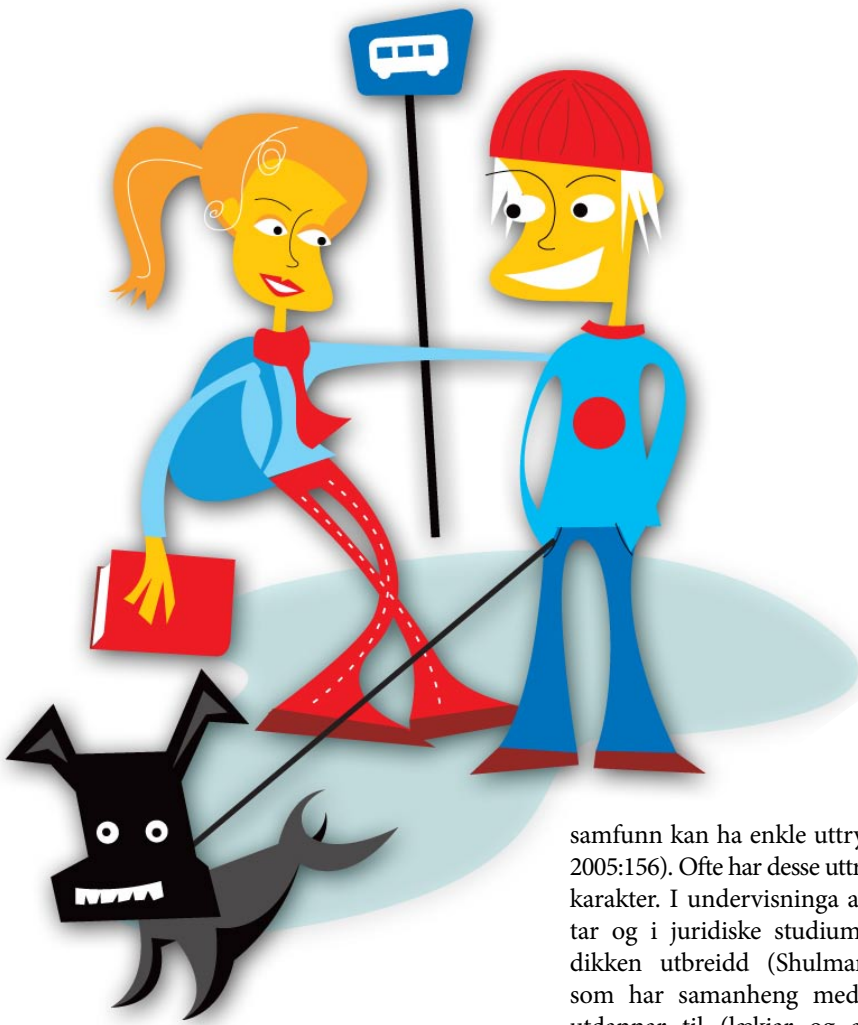
KVA ER EI FORTELJING?

Kort sagt er forteljing viktig av di det er ein grunnleggjande uttrykksmåte og sjanger når menneske skal forklare noko. Det er i og gjennom forteljingar vi skjønar, det er livets eige uttrykk, så og seie. Dette kan vi påvise empirisk. Berre spør nokon om å forklare noko, t.d. korleis det har seg at dei arbeider med det dei gjer. Vi kan òg grunnge

forteljinga si sentrale rolle vitskapsteoretisk eller filosofisk ved at vi knyter forteljing til oppfatning av tid og rom generelt.

No er det mange teoriar om kva ei forteljing er. Som ofte elles kan vi dele definisjonar i vide og tronge typar. I utgangspunktet trur eg det er lurt å ha ein vid definisjon av forteljing for ikkje å misse moglege verdifull informasjon når vi skal prøve å finne ut av kva som går føre seg. Her er det unødvendig å stille store krav til kvaliteten på forteljinga i høve til spenningskurve og overraskande sluttpoeng. Vi må tenkje på forteljing som noko som går føre seg kvar gong vi skildrar ei hending eller ei handling, anten denne hendinga eller handlinga er kort eller lang, ei enkelthending eller ei lengre, samanhengjande hending over fleire dagar eller år. Alt som skjer strekkjer seg over tid og vil få eit narrativt uttrykk i språket. Alt som skjer og som vi gjer, kan verte ei forteljing. «I dag tidleg pussa eg tennene mine» er såleis ei forteljing. «I dag tidleg kom eg for seint til gudstenesta fordi eg pussa tennene for lenge», er ei anna forteljing, om moglege litt meir interessant. Har vi opplevd noko interessant, nyttar det ikkje berre å seie det til nokon: «Eg opplevde noko veldig interessant i dag». Har du sagt A, må du òg seie B, det vil seie at du må fortelje kva som hende, og då hamnar du i ei forteljing anten du vil det eller ikkje. Det er vanskeleg, om ikkje umoglege å forklare kva abstrakte substantiv som « kjærleik » og « hat » er for noko utan å ty til ei handling uttrykt i ei forteljing, t.d. forteljinga om den miskunnsame samaritanen. Vi snakkar som regel om forteljingar om hendingar i fortid, men vi er alltid midt i ei forteljing i våre liv, alltid vikla inn i forteljingar, som den tyske narratologen Wilhelm Schapp (1985) sa det.

Kva som er ei *god* forteljing er sjølv sagt eit anna spørsmål og vil vere avhenging av kva vi skal bruk henne til. Vi kan krevje av forteljingar som vi skal lære av, at dei bør

seie noko om samanhengen og resultatet av handlinga. Difor kan det vere ein fordel om forteljinga har ein markert start, ei utvikling (ev. med eit høgdepunkt) og ei markert slutt. Ei slik forteljing følgjer ei utvikling frå start til mål i tråd med vår indre, subjektive tid. Men med forteljing meiner eg i denne samanhengen òg formidling av hendingar og handlingar i vid meining: språk, aktivitet og gjeremål, prosjekt med bestemte mål, kjensler o.l. Det dreier seg både om det som har skjedd med oss eller andre (faktisk), eller som vi trur kjem til å skje (tenkt).

Den sosiologiske fingeravtrykkshypotesen kan hjelpe oss til å skjønne kvifor enkle forteljingar kan vere så essensielle. Hypotesen seier at innvikla forhold i moderne

samfunn kan ha enkle uttrykk (Knoblauch 2005:156). Ofte har desse uttrykka forteljingskarakter. I undervisninga av lækjarstuden- tar og i juridiske studium er case-metodikken utbreidd (Shulman 1992), noko som har samanheng med at yrka desse utdannar til (lækjar og advokat), regelmessig handsamar enkelttilfelle på denne måten, som eit avgrensa kasus i høve til ein strengt fastsett kunnskapsnorm (lover og kroppens anatomi). I noko mon arbeider ein slik ved andre utdanningar òg. Men dei fleste av oss møter ikkje i kvardagen kasus vi kan avgrense på same måten. Likevel kan vi kvar dag fortelje om essensielle episodar frå liva våra, og i nokre tilfelle kan vi fortelje om noko vi aldri heilt vart ferdige med. Desse kan igjen vere fingeravtrykksepisodar sjølv om vi synest dei er trivielle.

DET SOM IKKJE ER FORTELJINGAR

Den narrative teorien viser inn i det forteljande perspektivet og hjelper oss til frimodig å fortelje, analysere og å bruke forteljingar. Men det er samstundes ein viktig del

av det narrative perspektivet at *ikkje* alt er forteljing. Eg har til dømes nesten ikkje brukt ei einaste forteljing i denne artikkelen, men eg meiner likevel at eg har fått sagt noko viktig. Korleis kan det ha seg?

Dette heng saman med ei anna vesentleg side ved kvardagskunnskapen vår, nemleg den kategoriserande eller generaliserande evna vi menneske har og som vi finn i all teoretisering. Vi kan stoppe og tenkje. Denne evna gjer at vi kan rasjonalisere kommunikasjonen og til dømes berre bruke eit abstrakt, ikkje-forteljande språk. Men kvar slik rasjonalisering ber òg med seg ein kime til mistydingar som er langt større enn dei mistydingane vi får ved bruk av forteljing. I narrativ teori vil ein difor seie at forteljinga er primær. Å setje ei overskrift på ei forteljing er første steget ut av forteljinga. Å setje ei overskrift er òg første steget på vegen frå vår fortrulege kunnskap, presentert i ei forteljing, til ein teori *om* denne kunnskapen. Ei forteljing kan ha mange tolkingar og tilsvarande mange overskrifter, så det enklaste er i starten å halde seg nært til ei rein skildring av det som skjedd og så gjennom enkle overskrifter kategorisere innhaldet i forteljinga. Overskriftene kan vi seinare endre, det er ein del av tolkingsprosessen.

Skiljet mellom forteljing og det som ikkje er forteljing byggjer på ei viktig innsikt frå den tyske filosofen Edmund Husserl (1859-1938) og den filosofiske retninga vi kallar fenomenologi. I fenomenologisk orientert kvardagssosiologi seier ein at generaliserte røynsler vert plasserte i kunnskapslageret vårt for seinare bruk, og vi trekkjer dei fram i igjen i den grad vi finn at dei er relevante i andre situasjonar (Berger og Luckmann 1967). Det er eigentleg berre dette vi utnyttar i praksisbasert læring. Poenget med praksisbasert læring er i tråd med denne teorien ikkje å vere terapeutisk, men å finne ut kva som er grunnleggjande eller konstituerande for ein sosial situasjon.

Ein kan naturleg nok bruke den same metoden for å arbeide med og lindre smerta frå vonde minner, men poenget i denne samanhengen er heller å finne typiske sider ved verksemda vår.

Teoriar om praksis vi ikkje sjølve kjenner på kroppen er påstandskunnskap, i motsetnad til vår eigen fortrulege kunnskap. Slik påstandskunnskap er grei nok, men i alle verksemdar er kunnskap alltid kunnskap *for* nokon, eit subjekt, og det er dette subjektet som skal føre denne kunnskapen ut i praksis. Det subjektive element er det lett å oversjå endå det er heilt sentralt. Berre bok gjer som kjend ingen klok. Påstandskunnskap var kanskje fortruleg kunnskap om eit felt for nokon ein gong, men for meg er og blir det påstandar som må setjast ut i livet, der eg kan vinne egne røynsler.

På mange område er det lite arbeidd med perspektivet frå praksisbasert læring og praktisk kunnskap. I og med ei stadig fortare utvikling av samfunnet på mange område er det i dag større trong for eit kontinuerleg arbeid med slik kunnskap enn det var før. Om det typifiserte eller abstrakt-teoretiske nivået manglar eller ikkje fungerer i vår praksis, må vi ned til grunnfjellet i forståinga, til forteljinga igjen, og i mange verksemdar kan ein ved å arbeide med forteljingar få innsikter som vi ikkje får tilgang til ved abstrakt språk åleine. Først går vi til forteljingar frå handlingar, så til det som ikkje er forteljingar, dvs. analyse og teoretiseringar, før vi til slutt overfører teorien eller konklusjonane til verksemda vår igjen i form av handlingar. Det er den grunnleggjande prosedyren i dette arbeide, og prosedyren kan vi formulere meir detaljert i ein metodikk.

METODEN. KORLEIS BRUKE FORTELJINGAR?

Når vi skal bruke forteljingar i arbeidet med eigen eller andre si verksemd, kan vi trekkje

vekslar på teoriar om forteljing frå ei rad område og vitskaplege disiplinar ut over det som kjem frå narrativ grunnlagsteori. Eg skal her trekkje fram teoriar henta mest frå hermeneutikk og teksttolking.

Kort fortalt går metoden ut på å finne mein- inga med forteljinga for dei som høyrer eller les henne og å diskutere seg fram til ein god refleksjon kring forteljinga. Det er viktig å tenkje på at dette arbeidet skal skaffe oss større innsikt i arbeidet vårt, og at det skal munne ut i forslag som kan forbetre han eller ta vare på det som er bra i tråd med føremålet med verksemda. Det er sjølv sagt mogleg at forskarar eller enkeltpersonar utanfrå kan vere til hjelp, for vi kan sjølve verte for nærsynte. Dette er nok grunnen til at det er vorte så populært med mentorar og *coaching* som kan hjelpe oss å reflektere. Samstundes er vi sjølve det næraste nokon kan kome vår praksis, og vi sit med ein unik kunnskap i arbeidet vårt – kanskje utan å vere klare over det.

Tufta i all analyse av erfaringsbasert læring, er å starte i dei *uttrykte* røynslene frå praksisen eller verksemda. Ein skal late røynslene få tale uforstyrra i starten, dvs. at vi må arbeide mest mogleg induktivt (å slutte frå mange døme til få eller eitt prinsipp, og ikkje omvent). Det er difor utgangspunktet i arbeidet med forteljingar er naive og enkle skildringar av det ein har oppfatta. Det er mange måtar å samle denne informasjonen på, men det beste er utan tvil dei små praksisforteljingane eller «case» skrivne ned som tekst. Om ein vil gjere det meir avansert, kan ein bruke lyd- eller film/videoopptak.

Det er grunnleggjande metodisk innsikt i teksttolking at tolkinga og dermed all kunnskap utviklar seg i ein stadig prosess, biletleig forklart som ein sirkel eller spiral. Komponentane i den tolkingssirkelen er: 1. før-forståinga vår, 2. dei nye røynslene (dokumenterte i teksten) og 3. ny forståing.

Målet for alle tolkingssirklar som dette er det filosofen Hans-Georg Gadamer (1993:270ff) kalla horisontsamansmelting, ein tenkt eller ideal posisjon for oppnådd forståing. Når vi trur vi har skjønt ei forteljing, har vi oppnådd ei mogleg horisontsamansmelting med henne. Utan nokon som helst slags førforståing, artikulert eller ikkje, skjønar vi ingenting. Ein seier at før-forståinga er konstituerande for forståing, med andre ord at fordommar er noko positivt (sjølv om ikkje alle fordommar er det).

All tekst kan vidare tolkast med tre ulike perspektiv eller på tre nivå: 1. ut frå kva skrivaren eller opphavsmannen meinte (skrivarens mening med teksten), 2. ut frå teksten direkte (tekstens eiga mening) og 3. ut frå det lesaren legg inn i teksten eller tekstens faktiske funksjon (lesarens mening). Det gjer det lettare å arbeide med tolkingar om ein veit dette og kan unngå forvirringa som oppstår om nokon tolkar på ulike nivå.

I den fenomenologisk orienterte kunnskaps- teorien tenkjer ein seg vidare at kunnskaps- utviklinga går i ein tredelt prosess mellom det subjektive, det mellommenneskelege (intersubjektivet) og det institusjonaliserte (det objektive) (Knoblauch 2005). Dette er analytiske omgrep og i ei forteljing frå praksis vil desse alltid vere vovne saman. Men det er mogleg finne innsikter på alle tre nivåa i ei forteljing og for så vidt i alt empirisk materiale i studiet av menneske og samfunn. Det er ikkje høve til å gå nøyare inn på dette her, men innanfor ei humanistisk vitskaps- og kunnskapsforståing er det viktig at vi ikkje utelet nokon av punkta i dette tri- angelet sjølv om vi kan tenkje oss at ein i arbeidet med ulike forteljingar legg meir på vekt på det eine enn på det andre. Ein kan til dømes einsidig sjå på korleis objektivert, institusjonalisert eller ureflektert godteke kunnskap påverkar den individuelle opp- fattinga eller den subjektive kunnskapen

i ei særleg retning. Sjølv om ein alltid har gjort noko på ein bestemt måte, er det jo ikkje sikkert at ein treng å gjere det på same måten heile tida.

Dei som sit saman om den praktiske forteljinga må i neste omgang arbeide systematisk med teksten. Éin måte å gjere dette på er gjennom ei tematisk strukturanalyse. Ein slik strukturanalyse må først trekkje ut ei avgrensa meiningseining i det ein ønskjer å tolke (eit avsnitt, litt av forteljing, ei kort

forteljing blant mange o.l.). Som regel ser vi fort kva for forteljingar eller einingar som er lovande. Etter at dette er gjort, startar arbeidet med å fortette eller komprimere forteljinga. Den komprimerte forteljinga fører igjen over til ei formuleringa av eit mogeleg tema vi kan trekkje ut frå kvar del av forteljinga om det er mange delar. Til slutt kan vi prøve å generalisere dette temaet til eit meir overleggjande tema. Eit skjema i ein tematisk analyse kan sjå slik ut:

<i>Meiningseining</i>	<i>Komprimert</i>	<i>Undertema</i>	<i>Hovudtema</i>

Resultatet eller konklusjonen på tolkinga kan samanliknast med å setje ei overskrift på forteljninga. Dette arbeidet krev både kreativitet, strukturering og kritisk evne. Når lesinga og tolkinga går føre seg i ein stab eller arbeidsfellesskap er det avgjerande at mange les dei same tekstane. Alle er ikkje like kunstnariske, vitskapelege eller kritiske, og alle utsegn er prinsipielt mangetydige. I fellesskap kan vi avdekkje tolkingsvariantar du sjølv ikkje såg. Men om vi arbeider med forteljningane i eit arbeidsfellesskap, vert felles tolking eller avklaring av ulike tolkingar ein del av målet og *ikkje* berre eit middel for å nå målet om betre praksis. Tolkinga av forteljningane og det å lære av praksis kan då verte ein vedvarande situasjon der vi stadig finn nye eller forbetrar gamle løysingar. Meininga med ei forteljning ligg ikkje prinsipielt sett i teksten, men i møtet mellom lesar og tekst innanfor eller i motsetnad til ein tradisjon. På denne måten kan vi på alle plan oppdage nye horisontar, nye mogelege val, for oss i vår situasjon.

Forteljingar kan vi hente medvite eller finne tilfeldig, men den tilfeldige forteljninga som berre dukkar opp vert som regel den som forklarar best. Ein invitasjon til forteljingsarbeidet kan vere slik:

Skriv om ein episode i ditt arbeid som du har opplevd sjølv (autentisk) og som du meiner er viktig, ev. som var vanskeleg eller oppløftande. Berre skildre det som skjedde og dine kjensler eller reaksjonar. Skriv enkelt og nærmast naivt, ikkje noko lange refleksjonar eller teoretiseringar.

Ei forteljning midt inn ein elles analytisk kontekst og eit abstrakt språk er alltid *sers interessant*, i tråd med narrativ tenking elles. For vi tyr til ei forteljning når vi skal setje ord på noko som vi berre vagt anar, det er den einaste måten denne kjensla kan kome til uttrykk. I nokre samanhengar er den praktiske kunnskapen taus eller reint kroppslig

(og dermed eigentleg ikkje taus); du veit at du gjer det rette i og med at du gjer det du gjer, og du kan ikkje heilt forklare for andre kva du gjer. Men forteljingar kan likevel gje oss ei innsikt i slike røynsler, innsikt ein kan utvikle til ny kunnskap som ingen før har dokumentert eller sett ord på i eit analyserande språk.

Når analysen er gjennomført, kan vi setje ei ny overskrift på forteljninga. Poenget med denne overskrifta er å lage ein konklusjon og å etablere eit felles referansepunkt for seinare bruk. Når vi har fortald ei forteljning éin eller fleire gonger slik at vi hugsar henne, er det nok å referere til overskrifta, så veit alle kva ho handlar om t.d. «soga om den mis-kunnsame samaritanen». Å vere ein samaritan kan då verte synonym med nestekjærleik i tydinga fiendekjærleik. Slik kan vi tenkje oss ymse variantar av overskrifter på forteljingar om «den gode praksisen».

Reint praktisk kan vi først be dei som tolkar gjere det ut frå fire forhold: a) ved hjelp av frie assosiasjonar, b) ved å presentere handlings-alternativ, c) ved å kategorisere problemet eller utfordringa i situasjonen og d) ved å finne ut om det ligg ein overføringsverdi i forteljningane (grad av generalitet). Nokre forteljingar har stor overføringsverdi, andre har mindre, avhengig av kor typiske vi oppfattar at dei er.

I tolkingsgrupper kan vi så utvide arbeidet vesentleg ved å trekkje inn endå fleire sider ved forteljninga. Ideelt sett ser eg for meg i alt ni forskjellige steg i ein slik analyse:

1. Presenter teksten for kvarandre (t.d. lese han høgt).
2. «Freud-leiken» eller det frie assosiasjons-spelet: kommenter det i forteljninga som fell deg inn, gjerne dine eigne forteljingar som handlar om det same.
3. «Teksten handlar om»: fullfør setninga (berre 1-2 setningar).

4. Finn moglege handlingsalternativ i den fortalde episoden eller etterpå (ut frå teorien om dei moglege val vi har, dvs. valhorisonten vår).
5. Kategorisering ut frå førehandsdefinerte typar forteljingar: solskinsforteljinga, suksessforteljinga, vendepunktforteljinga, vanetenkingsforteljinga, tabbeforteljinga, problemforteljinga, moroforteljinga, dilemmaforteljinga. Dette kan òg verte brukt i evalueringa av læringsarbeidet.
6. Peilemerke eller orienteringspunkt: finn gjenkjennelege punkt i ei forteljing som viser ei utvikling, at nokon i læringsgruppa eller heile gruppa er komen til det og det stadiet som vi kjenner igjen frå andre samanhengar og andre forteljingar. Vi veit at i det nokon er komen så og så langt, veit vi kvar det ber av vidare. I dette momentet ligg det òg eit vurderingskriterium som igjen er knytte til føremålet med verksemda.
7. Overføringsverdi: gjere seg medvitne om eigen læringsprosess, kva kan vi føre attende til eige liv?
8. Tematisk analyse ved hjelp av komprimering av tekstavsnitt, formulering av under- og overtema i dette avsnittet og til slutt ei heilskapleg vurdering av alle avsnitta i samanheng.
9. Setje ei overskrift på forteljinga (generell, metonymisk, oppsummerande, essensiell).

Når vi arbeider så grundig med ei forteljing, bør ikkje forteljingane vere lange eller mange. Ein analyse av ein tekst i tråd med framgangsmåtane ovanfor kan som sagt fort ta fleire timar i ein tolkingsfellesskap. Dette er vel brukte timar, for vi lærer aldri så mykje ved hjelp av andre metodar som vi gjer av denne narrativt orienterte metoden i praksisbasert læring.

REFERANSAR

- Berger, Peter og Thomas Luckmann 1967. *The Social Construction of Reality. A Treatise in the Sociology of Knowledge*. New York: Anchor Books.
- Fuglseth, Kåre 2006. «Trosopplæring i praksis. Kva kan lærarens praksisforteljingar seie oss om fenomenet læring i trusopp-læringsreforma?» i T. S. Lannem og H. Stifoss-Hansen (red.), *Metode, mål og mening i Den norske kirkes trosopplæringsreform*, 97-121. Trondheim: Tapir akademisk forlag.
- Gadamer, Hans-Georg 1993. *Gesammelte Werke 1-9*. Tübingen: J.C.B. Mohr (Paul Siebeck).
- Knoblauch, Hans 2005. *Wissenssoziologie*. Konstanz: UVK.
- Schapp, Wilhelm 1985. *In Geschichten verstrickt: zum Sein von Mensch und Dinge*. Frankfurt am Main: Klostermann.
- Shulman, Judith H. (red.) 1992. *Case methods in teacher education*. New York: Teachers College Press.

Kjenn ditt sokn!

Av Turid Skorpe Lannem

Man kjenner som regel godt til sin egen menighet, sitt eget sokn. Tenker man etter, er det en hel masse man vet om hva som skjer innenfor soknegrensene, hva folk driver med, hva som opptar mange på fritida – rett og slett hvordan livet generelt arter seg.

Den som har kommet ny til et sted, vil ha erfaring med hvordan det er å gjøre seg kjent på en ny plass, med folkene som bor der, med kirke- og kulturliv, fritidstilbud, velferdstilbud og lignende, alt etter interesser og behov. Mye av den kunnskapen man tar for gitt etter en stund, har man tilegnet seg gjennom lang tid – alt det som etter hvert blir typisk ”her hos oss”.

Hva er en undersøkelse av soknet godt for?

- Den kan bidra til å sette i gang samtale om hvordan man vil være kirke og menighet på stedet.
- Den er et redskap for å lære et sokn og folket der å kjenne.
- Med basis i lokalkunnskap om soknet kan ansvarlige for livet i menigheten drøfte situasjonen i menigheten og menigheten sine muligheter i lokalsamfunnet.
- Den kan gi hjelp til å spørre seg hvilke

strategiske grep man bør ta og hvor man bør sette inn ressursene med mål om å skape liv og vekst i menigheten.

- Den kan medvirke på en konstruktiv måte i det menighetsbyggende arbeidet.

Å komme i gang med en refleksjon er imidlertid verdifull i seg selv. Refleksjonen kan bidra til å gjøre en bevisst den kunnskapen man allerede har, og som man dermed kan bruke mer målbevisst og effektivt i menighetsarbeidet.

Profesjonelle institusjoner tilbyr menighetsstudier, men de færreste opplever kanskje å ha økonomi til en slik satsning? Det er faktisk mye man kan undersøke og gjøre selv. Mange menigheter gjør antakelig mye allerede. Hvorfor man gjør det man gjør og hvilke analyser man gjør seg på bakgrunn av de undersøkelser som finner sted, vil avhenge av de ressurser (menneskelig og økonomisk) man som menighet, velger å sette inn i et slikt arbeid.

Mange sokn har vært borti ulike verktøy i forhold til menighetsarbeidet. De forslag til arbeidsmetoder som presenteres her, er på ingen måte uttømmende.¹ Forslagene må heller ikke med nødvendighet følges til

¹De fleste – om ikke alle, ideer som blir presentert nedenfor, er hentet fra boka *Studying Congregations. A Handbook* (Ammerman m.fl. 1998).

punkt og prikke. Man må gjerne plukke biter, bruke tid og ta tingene stykkevis og delt.

FOLK I ET SOKN

Demografi eller befolkningslære, er studiet av menneskelige befolkninger, deres størrelse, sammensetning og vekst. Selve ordet kommer av de greske ordene *demos* (folk) og *graphein* (å tegne/beskrive). Man bruker demografiske data for å kartlegge en befolkning og på den måten skaffe seg et bilde av det stedet man ønsker å bli bedre kjent med.

En del oversikter og statistikk kan man enkelt finne tilgjengelig via Internett. Der som man går inn på Statistisk sentralbyrås hjemmeside kan man søke statistikk på kommunenivå (www.ssb.no). Linker til andre norske nettsider med statistikk finnes også her. De fleste kommuner har også statistisk materiale tilgjengelig. Der kan det som regel hentes ut statistikk på områdenivå (rodenivå), men foreløpig finnes ingen mulighet for enkelt å hente ut data på soknenivå. Den informasjonen som finnes tilgjengelig, vil likevel kunne bidra til å gi et bilde over ulike tendenser som igjen vil være til hjelp for å "se" sitt eget sokn.

Hva er det egentlig som kan være aktuelt å hente inn informasjon om? Hvilke spørsmål bør man stille? Dette kan være forskjellig fra sokn til sokn, samtidig som det ofte hjelper for refleksjonens del, å se hva man faktisk kan velge å hente inn av informasjon. Nedenfor følger derfor en liste over hva man for eksempel kan spørre etter. Listen er på ingen måte utfyllende, men er ment som en hjelp til å se hva som kan være nyttig informasjon i denne forbindelse. Spør for eksempel:

- Bor det mange unge eller eldre i soknet?
- Er det mange barnefamilier eller mange single?
- Er det mange innflyttere og pendlere i soknet?

- Er det mange innvandrere og deres etterkommere?
- Hvordan er utdannelsesnivået?
- Hvordan er jobbsituasjonen og inntektene?

Det finnes også noen større hovedlinjer som man kan velge å gå etter. Se ut fra eget sokn hvilke spørsmål som man selv finner nyttig å undersøke nærmere. Her kommer noen forslag som eksemplifiserer hva man kan se på. Man må gjerne selv formulere spørsmål som er aktuelle for eget sokn.

- *Befolknings sammensetning*. Hvor mange mellom 0-18 år bor det egentlig i soknet og hvor stor prosentdel utgjør dette av det totale antall mennesker?
- *Familiemønster*. Hvor mange barn fra 0-18 år bor med mor og far, bare mor, bare far, mor og stefar, far og stemor?
- *Bosettingsmønster*. Hvor bor folk? Bor de mellom 0-18 år i blokk, leilighet, rekkehus, enebolig? Hvor mange blant de eldre bor i egen bolig, hvor mange i omsorgsbolig, på sykehjem?
- *Utdanningsnivå*. Hvilket utdanningsnivå finner vi? Finner vi forskjeller mellom kjønnene?
- *Jobbmønster*. Hva jobber kvinner med? Jobber mange deltid? Hva jobber menn med? Jobber mange deltid? Hvilke hovednæringer/-arbeidsplasser er å finne i soknet?
- *Inntekt*. Hvilket inntekstnivå har kvinner og menn og hvordan er gjennomsnittsinntekten for par og for single?
- *Arbeidsledighet*. Hvordan er det med arbeidsledigheten og hvilken bakgrunn har de arbeidsledige? Fins det mange arbeidsledige med tilleggsproblemer (for eksempel rusproblemer)? Er det akademikere som ikke får jobb? Hvordan er arbeidsledigheten relatert til kjønn og alder?
- *Sosialstønad*. Hvor mange mottar sosialhjelp? Fins det husløse i soknet? Fins det kjønns- og/eller aldersforskjeller i

forhold til hvem som mottar slik hjelp? Hvor mange barn og unge i soknet lever i husstander som forsørges via slik stønad?

- *Kriminalstatistikk.* Hvilken type kriminalitet er representert i nærmiljøet? Har kriminalstatistikken hatt en positiv eller negativ utvikling? Har menigheten kontakt med politi eller fengselsvesen i en eller annen form? Hvilken beskrivelse av barn og unges oppvekstmiljø gis av politiets forebyggende enhet?
- *Politisk engasjement.* Hvordan er deltagelsen i politiske valg? Fins det mange aktive i det politiske liv? Hvordan er kjønnsdelingen i kommunestyre og formannskap? Har unge mulighet for å engasjere seg politisk, for eksempel i et ungdommens kommunestyre?

Det er ikke bare data av demografisk karakter som det kan være nyttig å hente inn for en menighet. Her er noen forslag til andre felt som kan være relevant å kartlegge.

- Kristne trossamfunn innenfor soknegrensene. Hvor mange er medlemmer av Den norske kirke? Hvor mange bedehus fins? Hvor mange frikirkesamfunn holder til i soknet? Hvordan er medlemstallene for disse? Hvilket arbeid drives? Representerer disse trossamfunnene samarbeidspartnere på et eller flere felt?
- Ikke-kristne tros- og livssynssamfunn. Hvilke ikke-kristne tros- og livssynssamfunn er representert i soknet? Hvordan er medlemstallene for disse? Hvilket arbeid drives? Drives det et aktivt arbeid for religionsdialog i soknet?
- Skole og oppvekst. Kartlegg antall barnehager og skoler i soknet: Hvor mange barn og unge hører til/går her og der? Har kommunen tverrfaglige/tverretatlige grupper som arbeider opp mot barn og unge? Har kommunen en ungdomskontaktenhet?
- Idretts-, kultur- og fritidstilbud (gjærne

kartlagt etter aldersgrupper, kommunale som organisasjonsdrevne, kommersielle som ideelle, uorganiserte som organiserte). Fins det for eksempel idrettslag, golfbane, surfefamiljø, kulturskole, korps, kor, kino, nattklubb, teater osv.?

- Øvrige fritidsaktiviteter. Hvilke butikker og kjøpesentre, kafé og restauranttilbud fins innen soknegrensene?

KIRKESTATISTIKK

De fleste menigheter har et bredt arbeidsområde med mange aktiviteter. For å se hva som skjer i sin helhet, kan man lage en oversikt over alt som skjer i regi av eller i samarbeid med menigheten. Det gjelder både det som ansatte og det som ulønnede medarbeidere er involvert i. Sett for eksempel opp informasjon om gudstjenester, eldretreff, trilletreff, søndagsskole, besøks-tjeneste, konfirmantarbeid, barnehage- og skolesamarbeid, korvirksomhet, kriseteam, klubbtilbud, speiderarbeid osv. For mange menigheter vil det være interessant å se hvor stor oppslutning det er om de enkelte enheter. Dersom det er mulig å finne ut, kan man kanskje lage en oversikt som viser endringer og utvikling over tid? Årsmeldinger er gode kilder for en slik kartlegging, det samme kan menighetsblader være. Kirkestatistikk føres årlig og det gis dermed muligheter for å se for eksempel oppslutning om gudstjenesten søndag kl 11, over tid.

PÅ TUR RUNDT I SOKNET

En kreativ innfallsvinkel for å gjøre seg kjent med eget sokn, er å ta seg en tur rundt for å se. Dette er en øvelse som burde være tilpasset norske forhold. Poenget er imidlertid ikke å rusle rundt helt på måfå, men gjerne notere seg hva man legger merke til av lyder, lukter, hvor folk bor, jobber, studerer, handler, leker og går til gudstjeneste eller religiøse møter. Kanskje oppdages nye butikker, ny næringsvirksomhet eller et nytt boligfelt? Eller man legger merke til personer som ellers ikke er så synlige i samfunnet,

som for eksempel ungdom som ”henger”, rusavhengige eller til og med husløse? Man kan forsøke å være seg bevisst egne reaksjoner på det man ser og hører, men også prøve å sette seg inn i andres sted og se soknet fra ulike menneskers perspektiv. Det kan for eksempel være som et barn, som en ungdom, som ny innflytter eller som en eldre person med rullator.

Å SETTE MENIGHETENS HISTORIE PÅ KARTET

Hvorfor ikke lage en tidslinje over menighetens historie? Slik kan man se hvordan menighetens historie henger sammen med lokal, regional, nasjonal og global historie for øvrig. Å lage en tidslinje er altså et redskap for å avdekke sammenhenger mellom eksterne endringer og interne skifter som erfares i en menighet. Man blir minnet om at man som menighet, er del av en større historie og ikke bare en passiv observatør på sidelinjen. Rent praktisk kan man invitere en variert gruppe på 10-30 personer ut fra alder, kjønn, tilknytning til menigheten og lignende (et blandet tverrsnitt av menigheten), for å bli med på å konstruere en strukturert, felles refleksjon over de siste 25 år. Hvorfor ikke invitere gruppen til middag for deretter å gå løs på oppgaven i fellesskap? Øvelsen avdekker en menighets kollektive minne på bakgrunn av gruppens gjenfortellinger. Det er en uformell historie man får tak i og ikke en historisk korrekt framstilling. Figuren nedenfor viser et konstruert eksempel på hvordan en tidslinje kan komme til å se ut (se sidene 48-51).

EGNE SPØRREUNDERSØKELSER

Det er mulig å lage egne spørreundersøkelser for å hente inn informasjon man ellers tror er vanskelig å få tak. Imidlertid er det ressurskrevende og man bør ha en viss kunnskap om metode og forskningsetikk, samt analytiske ferdigheter for å få et resultat som kan være til hjelp for det strategiske planarbeidet. Brukerundersøkelser kan for eksempel

være til hjelp med hvordan utforme de ulike virksomheter på sikt. Om man velger en kvantitativ eller kvalitativ tilnærming til en slik undersøkelse, vil vanligvis henge sammen med hvor mange personer man ønsker å spørre og hvor utfyllende svar man vil gi muligheten for. Vi vil anbefale at man rådfører seg med personer med høy fagkompetanse, før man setter seg i gang et prosjekt av denne type.

”GUDS MENIGHET ER JORDENS STØRSTE UNDER”

En menighet representerer Guds rike tilstede blant menneskene. Det gir frimodighet til å kjempe for alt godt, og forhåpentligvis kraft og visdom til å stå i mot ting som bryter ned. Så kan vi minne hverandre på at tross ulik (teologisk) tilnærming til alt fra fromhetstradisjoner til åndelige øvelser og musikkuttrykk, er det stadig Gud som gir vekst.

REFERANSER

Ammerman, Nancy T., Jackson W. Carroll, Carl S. Dudley og William McKinney (red.)1998. *Studying Congregations. A New Handbook*. Nashville: Abingdon Press.

Botvar, Pål Ketil og Ole Gunnar Winsnes 2003: *”Gud i sentrum”. En analyse av Trefoldighet og Domkirken menigheter i Oslo*. KIFO Notat nr. 2/2003. Oslo: Stiftelsen Kirkeforskning.

Høeg, Ida Marie 2003: *Brukerundersøkelse 2001*. En spørreundersøkelse blant medlemmer i Tonsen menighet. KIFO Notat nr. 1/2003. Oslo: Stiftelsen Kirkeforskning.

Tidslinje for Blomsterstad menighet, 1980-1984

ÅRSTALL	1980	1981	1982	1983	1984
Kirke og menighet	Kirkekoret opprettes.	Sokneprest Hansen kommer. Starter med utdeling av bibler til 11-åringene.	Restaurering av kirketaket.	”Menighets-nytt” utkommer for første gang.	Menighetscenteret vedtas bygd.
Lokalt/kommunalt	Ny svømmehall åpnes.	Nytt byggefelt	Fotballagets beste sesong noensinne.	Fotballaget rykker ned.	Nytt rådhus innvies.
Nasjonalt	Boligplattformen Alexander L. Kielland kantrer. 123 mennesker mister livet.	Gro Harlem Brundtlands første regjeringperiode	Mehamn-ulykken. 15 personer omkommer.	Møre bispedømme opprettes.	Arne Treholt arrestert.
Globalt	Iran-Irak-krigen starter. Ronald Reagan blir president i USA.	Sovjetrussisk ubåt går på grunn utenfor Karlskrona, Sverige.	Falklandskrigene bryter ut. Pink Floyds film ”The Wall”	Carola vinner Grand Prix i Sverige med ”Främling”. Fredsprisen til Lech Walesa.	Indira Gandhi myrdes.

Tidslinje for Blomsterstad menighet, 1985-1989

ÅRSTALL	1985	1986	1987	1988	1989
Kirke og menighet	Sokneprest Hansen slutter, prest Nordstad kommer. Kirken får flygel.	Organist Per Fredriksen slutter og erstattes av Tone Klang.	Bygging av menighetssenteret starter. Utsendelsesmenighet for misjonærpåret Lise og Ola Nordskog.	Menighetssenteret innvies.	Diakon Unni Nilsen i deltidstilling. Kirketaket skadd i orkanen.
Lokalt/kommunalt	Ny industri etableres.	Kjøpesenteret åpnes.	Den kommunale ungdomsklubben åpnes.	Kinoen gjenåpnes etter oppussing som kulturhus.	Bibliotekfilialen nedlagt og hovedbiblioteket flyttet til Kulturhuset.
Nasjonalt	Norge vinner Melodi Grand Prix.	"Ja til livet"-demonstrasjon i Oslo. En gruppe fra menigheten deltok.	Mongstad-skandalen. Filmen Veiviseren har premiere.	Torghattenulykken. Astrid Bjellebø Bayegan første kvinnelige prost.	Pave Johannes Paul II kommer til Norge.
Globalt	Live Aid	Olof Palme blir skutt.	Børsene faller.	Sprenging av fly over Lockerbie. Bush og Gorbatsjov blir presidenter.	Demonstrasjoner slås ned på Den himmelske freds plass. Berlinmuren faller.

Tidslinje for Blomsterstad menighet, 1990-1994

ÅRSTALL	1990	1991	1992	1993	1994
Kirke og menighet	Musikkfestival for første gang.	Ny prest: Feirevik. Satsning på gudstjenestefornyelse, skaper ny giv, men også uro blant mange.	Søndagsskole under gudstjenesten.	Barne- og ungdomsarbeider Line Sørby tilsatt på deltid ved hjelp av givertjeneste.	OASE-samlinger i menighetshuset. Organist Klang slutter og erstattes av Odd Tveit.
Lokalt/kommunalt	Vigrud viser seg i Borgertoget. Antirasistisk mobilisering.	Kommunen oppretter Utekontakten. Hjernehinnebetennelse blant russen.	Hovedbedriften sliter, mange permisjoner og oppsigelser.		Barneskolen brenner.
Nasjonalt	Scandinavian Star-ulykken	Kong Olav V dør.	TV2 har sin første sending.	Rosemarie Köhn biskop i Hamar. Bjugn-saken	OL på Lillehammer. Nei til EU
Globalt	Mandela frigitt.	Gulfkrigen. Aung San Suu Kyi får fredsprisen. Sovjetunionen oppløst.	Sommer-OL i Barcelona	Bill Clinton president. Jurassic Park på kinoen.	Estonia-ulykken. Mandela president

Tidslinje for Blomsterstad menighet, 1995-2000

1995	1996	1997	1998	1999	2000
Prest Feirevik boikottet på bedehuset pga sitt homofili-standpunkt.	Ungdomsrom i menighetshuset. "Klubben" starter opp.	Alfakurs for første gang.	Søndagsskolen deles i grupper pga mange tilstede.	Nådegavetest i menigheten. G2-gudstjenester på kveldstid.	Adventskalender til alle 9-åringene. Jubileumsåret 2000. Rekordoppmøte på gudstjenesten første juledag.
Miljøgaten innvies.	Kjøpesenteret utvides.	Industribedriften utvider, mange nye arbeidsplasser.	Svømmehall stengt pga manglende vedlikehold.	Lokalavisa kjøpt opp av A-pressen: Utvidelser.	Vinmonopol. Stor lokal jubileumsutstilling i Kulturhuset.
Bispemøtets uttalelse "Homofile i kirken".	Gro Harlem Brundtland går av som statsminister. Operafjellulykken på Svalbard.	Ski-VM i Trondheim.	Gardermoen ny hovedflyplass. Kontantstøtten innføres. Norge slår Brasil i VM.	Trippeldrap på Orderud gård. Sleipner-ulykken	Åsta-ulykken
Jordskjelv i Kobe, Japan. Franske prøvenginger på Murooro.	Arafat valgt til Palestinas første president. Kofi Annan generalsekretær i FN.	Prinsesse Diana omkommer i bilulykke. Hong Kong tilbake til Kina. Kyoto-avtalen.	Sannhetskomisjonens arbeid legges frem i Sør-Afrika.	Øresundbroen åpner. Euro innføres i EU.	Svenska kyrkan blir skilt fra staten.

Bakteppet

– KYRKJESYN I GRUNNLAGSDOKUMENTA FOR TRUSOPPLÆRINGSREFORMA

Av Turid Skorpe Lannem

KORT OM TRUSOPPLÆRINGSREFORMA

Den norske kyrkja si trusopplæringsreform som inneber at kyrkja skal etablere eit tilbod om samanhengande og systematisk trusopplæring til alle døypte mellom 0-18 år, blei vedtatt i Stortinget 27. mai 2003. Arbeidet blei sett i gong med ein femårig forsøks- og utviklingsfase leia av Kyrkjerådet. Denne innleiande fasen er prosjektorganisert med eiga styringsgruppe og sekretariat. Finansiering av reforma finn stad over statsbudsjettet og frå Stortinget si side er det føreslått ei budsjettmessig opptrapping til om lag 250 millionar kroner over fem til ti år. I 2008 er tildelinga på rundt 125 millionar kroner. Den femårige forsøks- og utviklingsfasen blir evaluert av ei gruppe forskarar under leiding av Otto Hauglin.

Trusopplæringsarbeidet har fått sitt eige namn/slagord: Størst av alt. Under forsøks- og utviklingsfasen har over 80 % av alle dei 1285¹ kyrkjelydane (sokn) i Dnk søkt om midlar til trusopplæringsprosjekt, fleire kyrkjelydar har søkt i samband med alle fire utlysingsrundane. Vel ein fjerdedel av kyrkjelydane er i dag å rekne som

prosjektkyrkjelyd; altså ein kyrkjelyd som har søkt og fått tildelt midlar til prosjekt. Det utgjer 157 prosjekt som involverer 350 kyrkjelydar. I tillegg kjem 76 regionale og nasjonale utviklingsprosjekt. I løpet av tre søkerundar har det til saman kome inn 230 søknadar i denne søkekategori.

Fram til nå har trusopplæringsarbeidet tilført Den norske kyrkja 100-110 nye årsverk. Det har vore få problem med å få rekruttert folk til stillingane og dei som er tilsette er å rekne for godt kvalifiserte, i følgje sekretariatet. Det skal bli interessant å sjå om også dei nykomne prosjektkyrkjelydane klarar å fylle nyoppretta stillingar med kvalifisert personale (www.storstavalt.no og informasjon gitt på Nettverksmøte i regi av sekretariatet 24. april 2007).

KYRKJE SOM OMGREP

Kva vi meiner med omgrepet kyrkje er ikkje eintydig og enkelt. I daglegtalet er dette likevel som regel uproblematisk, det er verre å vite kva vi legg i omgrepet når vi freistar svare for kva kyrkjetenking eller kyrkjesynt som ligg til grunn for ulike prioriteringar og strategiar i møte med praktisk kyrkjeliv. Den svenske religionssosiologen Per Petterson illustrerer dei mange meiningane som kan

¹Talet er henta frå heimesida til Den norske kyrkja: <http://kirken.no/?event=doLink&famID=232> (tilgang 20.11.07)

inngå i ordet kyrkje ved å vise til eit konkret døme. I ein kort sjølvpresentasjon frå Svenska kyrkan finn Pettersson at ordet kyrkje viser til heile åtte ulike tydingar: ein nasjonal kyrkjeorganisasjon, alle kristne i heile verda, eit andeleg fellesskap, ein bygning, ein medlemsorganisasjon, ein verksemdrivande organisasjon, ein organisasjon basert på dei tilhøyrande sin eigenaktivitet, ei lokal forsamling med personale og verksemd (2000:45). Det seier oss noko om at vi ikkje alltid kan ta for gitt kva vi meiner når vi talar om kyrkja.

KYRKJA SI ROLLE OG TRUSOPPLÆRING

Trusopplæring er ein måte å vere kyrkje på, har Kristine Aksøy Alveng i sekretariatet sagt i samband med fleire konferansar. Det daglege arbeidet i kyrkjelydane må naudsynt bli prega av kva tankar vi har om kva ei kyrkje er og kva verksemd ei kyrkje skal halde på med. På bakgrunn av ein refleksjon omkring kyrkjetenkinga i trusopplæringsreforma på lokalplan, er det ikkje berre interessant, men nyttig og viktig å ha føre seg kva grunnleggjande verdiar og haldningar som pregar synet på kyrkja og kyrkjelyden. Det gir seg utslag i strategiar og planar, så vel som i utforminga og utviklinga av tiltak og tilbod. Jamvel om det er på lokalplan kyrkja i størst grad lever ut kyrkesynet "sitt", skal vi i denne framstillinga sjå om det i dei såkalla grunnlagsdokumenta for reforma kan finnast nokre overordna føringar for kyrkjetenkinga. Vi skal freiste kartlegge bakteppet.

"STATSKYRKJA"

Kordan ser den kyrkja ut som er teikna opp på bakgrunn av trusopplæringsreforma? Er det mogleg å seie noko om "politikarane si kyrkje" eller den kyrkja som staten opererer med? Det kan vere nyttig å ha føre seg kva bilde som trer fram i dei politiske grunnlags- / bakgrunnsdokumenta som ligg til grunn for reforma. På den måten kan vi finne ut kva kyrkje staten ønskjer å leggje til rette for.

Det er i så måte følgjande fire dokument eg fann særleg relevante å undersøkje:

- NOU 2000:26 "... til et åpent liv i tro og tillit" Dåpsopplæring i Den norske kirke.
- Stortingsmelding nr. 7 (2002-2003)
- Innstilling til Stortinget nr. 200 (2002-2003)
- Stortingsdebatten og vedtaket i Stortinget 27. mai 2003 (Stortinget 2003)

I alle desse dokumenta finn vi ei sterk vektlegging av å forstå kyrkja som folkekyrkje og i forlenginga av det; vektlegginga av breiddeperspektivet, ikkje minst forstått i forhold til målgruppe for reforma. Det er heile breidda av dei døypte mellom 0-18 år ein vil tilby trusopplæring (NOU 2000:26:10-11; St.meld. nr. 7 (2002-2003):5, 22, 29; Innst. S. nr. 200 (2002-2003):2, 6). Breiddeperspektivet er sett i samanheng med ønsket om ivaretaking og oppretthalding av ei open folkekyrkje.

Vi finn også eit særleg fokus på trusopplæringsreforma si lokale forankring. Det er i lokalkyrkjelyden at tiltaka skal formast ut. Denne tendensen til eit nedanfråperspektiv finn vi i NOU-en, i reformvedtaket frå Kyrkjerådet (KM 12/01) og i departementet si Stortingsmelding. Under debatten i Stortinget i samband med at reforma blei vedtatt, trakk formannen i innstillingskomiteen Rolv Reikvam (SV) fram at komiteen hadde arbeidd med å leggje til rette for ei reform nedanfrå i motsetning til ein toppstyrd, byråkratisk prosess (Stortinget 2003:5).

Reforma kan på eit vis seiast å kvile på desse to "ekkleziologiske" pilarane: breiddeperspektivet – forstått som ivaretaking av folkekyrkja og som målgruppa "alle døypte", og nedanfråperspektivet – forstått som uttrykk for ei lokal kontekstualisering i utforminga av trusopplæringa. Spørsmålet om kordan reformkyrkja ser ut, står likevel fast. For å få eit betre grep om kva kyrkje

som reforma er meint å leggje til rette for, valde eg å sjå kva nemningar dei ulike politiske grunnlagsdokumenta kopla til orda folkekyrkje, kyrkje og Den norske kyrkja.

I Stortingsmeldinga og NOU-en står det om kyrkja at ho er ”den fremste tradisjonsberaren og formidlar av den kristne trua” og vidarefører av den kristne kulturarven, ”identitets- og kulturformidlar” og ”premissleverandør i tros- og verdspørsmål” (St. meld. nr. 7 (2002-2003):5; NOU 2000:26:22, 33, 7). Under debatten i Stortinget då reforma blei vedteken, sa formannen i innstillingskomiteen Rolv Reikvam:

Kirken har vært, og er, en av våre viktigste kulturpolitiske aktører, både på godt og vondt. Det er trolig ingen andre enkeltinstitusjoner som har hatt så sterk innflytelse på det som vi med en viss stolthet definerer som vår kulturarv (Stortinget 2003:13).

Vi finn også nemningar om folkekyrkja som kan fortolkast slik at ho skal vere å forstå som mangfaldig:

Det er Den norske kirke som folkekirke, som har vært den fremste tradisjonsbærer og formidler av den kristne kulturarv i Norge. Komiteen legger vekt på at Den norske kirke vidarefører, fornyer og konkretiserer denne oppgaven. Komiteen ser det som viktig at Den norske kirke er en levende folkekirke med stort mangfold (Stortinget 2003:2).

NOU-en legg vidare vekt på at kyrkja skal gi tilhøyrse, vere ein møtestad, skape fellesskap, at ho er for alle, at ho skal vere i tida og møte menneske der dei er, at ho er identitetsdannande og kan gi ein trygg identitet til barn og unge (NOU 2000:26: 15, 32, 54, 56, 88, 89).

Stortingsmeldinga legg vekt på at kyrkja ”representerer kontinuitet, fellesskap og forankring.” Vidare at ho skal ”gi menneska livshåp og hjelp til å orientere seg i livet og i verda, skape grunnlag og grobotn for nestekjærleik og tru på menneskeverdet i oss alle” og at kyrkja ”skal vere ein plass der kvar og ein får hjelp til å samle trådane og

søkje heilskap og samanheng i tilværet” (St. meld. nr. 7 (2002-2003):18).

Knytt til sjølve ordet folkekyrkje er det imidlertid dei fire orda brei, open, levande og samlande som dukkar opp gong på gong. Dette er, kan hende meint å gi uttrykk for kvalitative aspekt ved Den norske kyrkja. Folkekyrkja er ekvivalent med Den norske kyrkja og ho skal vere brei, open, levande og samlande. Å seie kva som nærare ligg i desse omgrepa er vanskelegare. I Stortingsmeldinga er ”open” sett i samanheng med dåpen som einaste vilkår for medlemskapen i kyrkja: ”Den norske kyrkja skal vere ei open folkekyrkje. Den som vert døypt, er medlem av kyrkja. Andre vilkår for medlemskapen er det ikkje” (St.meld. nr. 7 (2002-2003):18). For dei andre adjektiva finst ikkje tilsvarende operasjoniseringar, vi må dermed innhaldsbestemme dei sjølve.

Dersom vi tenkjer oss at grunnlagsdokumenta forsyner oss med prikkar kor det gjeld å streke seg fram til eit bilde – jamfør det vi kan finne i hobbybøker eller teikneseriar for barn, kan vi danne oss eit bilde av den kyrkja som er skildra der. Til saman får vi eit omriss av ”staten si kyrkje”, ei kyrkje som kan seiast å ha fire *dimensjonar* eller *sider*: tradisjon, fellesskap, livshjelp og dynamikk. Kyrkja skal altså fanne det tradisjonelle og det dynamiske, det sosiale og det diakonale.

Tradisjonsdimensjonen:

Samlande, tradisjonberar, formidlar av den kristne kulturarven, representere forankring, representere kontinuitet.

Fellesskapsdimensjonen:

Open, gi tilhøyrse, vere møtestad, skape fellesskap, representere fellesskap, vere for alle, nestekjærleik, menneskeverd.

Livshjelpsdimensjonen / den diakonale dimensjonen:

Møte menneske der dei er, ein stad kor ein får hjelp til å søkje heilskap og samanheng i tilværet, gi trygg identitet til barn og unge, identitetsdannande.

Den dynamiske dimensjonen:

Brei, mangfaldig, vere i tida, levande.

Dåverande kyrkje- og kulturminister Valgerd Svarstad Haugland formulerte seg på følgjande måte under debatten i Stortinget i samband med at reforma blei vedteken:

Regjeringa ynskjer å gi kyrkja høve til å vera og utvikla seg som ei levande folkekyrkje der verdiar som nestekjærleik og menneskeverd er berande verdiar. Dette vil igjen bidra til forsoning, omsorg for vanskelegstilte og lojalitet utover nasjonale og kulturelle grenser. Dermed blir opplæring av dei døypte viktig (Stortinget 2003:24).

Det *overordna* kyrkjesynet er som vi ser, primært knytt til meir allmenn språkbruk og legitimeringa av ei statskyrkje definert ut frå verdien av å vere ein kulturell og samfunnsmessig aktør, ikkje ut i frå ei teologisk grunngeving om kyrkja sitt guddommelege opphav og oppdrag. At eg dermed har funne få spor av teologisk språkbruk i tilknytning til tale om kyrkje/folkekyrkje/Den norske kyrkja, er ikkje overraskande. Det er samstundes verdt å merkje seg at eit teologisk språk ikkje er fråverande i dokumenta, men gjer seg fyrst gjeldande når ein talar om dåpen og det som meir direkte går på dåpsopplæringa / trusopplæringa.

NOU-EN OM DÅPSOPPLÆRING

For å kunne seie noko meir om kva som kjenneteiknar ei kyrkje som driv med dåpsopplæring (”dåpsopplæringskyrkja”), fann eg det nyttig å gå ”omvegen” via utsegn om kva dåpsopplæring / opplæring handla om, skulle føre til, medverke til og liknande. I

Stortingsmeldinga er det litt å hente i kapittel 3, men først og fremst er det NOU-en eg vil konsentrere meg om. Det er då særskilt dei avsnitta som handlar om dåpsopplæringa som er interessante og for NOU-en sin del inneber det kapittel 2-4.

Generelt er kyrkja skildra som ein viktig *samarbeidspartnar* i forhold til skule og barnehage. Dei kristne høgtidene er mellom anna nemnd som faste tilknytingspunkt mellom barnehage og skule og som møte-stader ein bør halde fast ved også i framtida. Både NOU-en og Stortingsmeldinga ser ut til å føresette at ein opprettheld eit samarbeid med oppvekstinstitusjonane, og der kor ein ikkje har eit slikt samarbeid; leggje til rette for det. Samtidig får vi teikna opp eit bilde av ei kyrkje med mange frie kristne organisasjonar som driv eit omfattande barne- og ungdomsarbeid i eigen regi, men som er å forstå som del av kyrkja sitt arbeid.

Dåpsopplæringa er sett i samband med eit ønskje om å halde fast ved folkekyrkja og den kristne kulturarven. Det har vi også sett ovanfor. NOU-en viser til målet for dåpsopplæringa slik kyrkja sjølv har formulert det i dåpsliturgien og i gjeldande Plan for dåpsopplæring frå 1991, kor målet er at barnet skal "bli hos Kristus når han/hun vokser opp, likesom han/hun i dåpen blir forenet med ham". Dåpsopplæring er å forstå som meir enn kunnskap: "Den er også hjelp til å leve i menighetens fellesskap og til å leve som en kristen. Dåpsopplæring er livslæring" (NOU 2000:26:21). Gudstenesta er skildra som "et fast fellesskap for alle dømte" og som ei "fellesskapshandling" (NOU 2000:26:22). Vidare står det at

Det regjeringsoppnevnte utvalget ønsker en vektlegging av menighetens og lekfolkets medansvar for gudstjenesten. Gudstjenesten handler om deltakelse og medlevelse. Den er et møtepunkt mellom Gud og mennesker, samlingsstedet

for alle dømte i forskjellige faser av livet (NOU 2000:26:22).

Kyrkjelyden er altså skildra som eit fellesskap og gudstenesta er skildra som ei fellesskapshandling, ein stad for deltaking og ikkje berre passiv mottaking. Det står at lekfolket har medansvar for gudstenesta. Utvalget ser altså ikkje berre føre seg ei preste-/liturgstyrt gudsteneste, men ei gudsteneste som involverer fleire aktørar. Dette rører ved tematikk knytt til forholdet geistlege og leke. I Den norske kyrkja er på den eine sida presten øvste ansvarlege for gudstenesten, på den andre sida finn vi i den lutherske tradisjonen ei vektlegging av det allmenne preste-dømmet og dermed av lekfolket som gjer at tanken om medverknad står sterkt. Synet på kyrkja og på verksemda hennar har ofte over- og undertonar av forhold som rører ved denne problematikken. For å illustrere aktualiteten i dette kan vi vise til pågåande drøftingar knytt til det kyrkjelege demokratiet og til utgreingar om det tredelte embetet. På lokalplan dreier det seg imidlertid ofte om i kva utstrekning lekfolket får delta i samband med ulike oppgaver eller innslag i gudstenesta. Dette er eit stort felt som fortener ein ei lengre utgreiing, men som eg ikkje vil gå nærare inn på her.

NOU-en peikar på kva som særpregar målsetjinga for kyrkjeleg dåpsopplæring i forhold til skulen sitt KRL-fag (NOU 2000:26:33-34). Medan KRL-faget er eit ikkje-konfesjonelt, ikkje-forkynnande skulefag handlar kyrkja si dåpsopplæringa om å "bli hos Kristus", "leve og vokse som kristen", "delta i en kristen menighet" og få et "levende møte med Jesus Kristus". Det blir også skrive at "forkynnelse er en naturlig del av kirkens liv" og at "de som deltar i dåpsopplæringen, har sitt oppdrag fra kirken, og må selv dele kirkens tro og ta del i kirkens liv". Kyrkja har i fylgje det regjeringsoppnemnde utvalet eit ansvar for å kommunisere si normative forståing av kva dåpen

inneber (NOU 2000:26:39). Dette er positivt motivert:

Som foreldre, faddere og kirke kan vi gjennom opplæring hjelpe det døypte barnet til å oppleve den samme gleden og takknemligheten i forhold til sin egen dåp og sitt eget Gudsforhold (NOU 2000:26:46).

Barnet må få kjennskap til egen historie som døpt barn. Det må få vite at det er elsket og tatt imot i dåpen av Gud. Det må få en sjanse til å tolke sitt eget liv i forhold til det tros- og meningsunivers som forholder seg til en evig og nærværende Gud. Slik kan dåpen og gudsforholdet både være grunnlag for trygghet, selvforståelse og opplevelse av mening med livet (NOU 2000:26:46).

Vi ser altså at når NOU-en fokuserer på dåpen og dåpsopplæringa, vågar ein å tale om og skildre eit *personleg* gudsforhold. Her er det tale om eit levande møte med Jesus Kristus og glede og takksemnd over eige gudsforhold, kor barnet også må få vite at det er elska og få sjansen til å fortolke ut frå eige liv, at Gud er evig og nærvarande.

Kapittel 4.2 er kjerneavsnittet i NOU-en i forhold til kva dåpsopplæringa skal innebere for barna sin del, og dermed også for kyrkja. Her finn vi dei tre etterkvart kjende orda livstolking, identitet og livskompetanse. Det er tale om at dåpsopplæringa må ha preg av totalformidling som inneber opplevingar, handlingar, ritual, kjensler, kunnskapar og erfaringar. Kapitlet har i tillegg til avsnittet om totalformidling, seks avsnitt som nærare utdjuvar kva dåpsopplæringa skal handle om (NOU 2000:26:46-48).

Til saman finn eg at *dåpsopplæringa* skal

- gi rom for at alle dimensjonane for religiøst liv kan utvikle seg hos det døypte barnet.
- hjelpe barnet og den unge til å få ein

himmel over livet og relasjonane sine. Det skal kunna sjå seg sjølv i forhold til Gud, i forhold til medmenneske, i forhold til sitt eige menneskeverd, og i forhold til skaparverket.

- medverke til at barnet utviklar sjølvtilitt, forståing for andre, empati og toleranse.

Kyrkja skal

- gjennom opplæring medverke til å gi barn og unge den naudsynte livskompetanse og realisme i møte med framtida.
- gi dei barna som er døypte i Den norske kyrkja ein trygg identitet som dei treng, for å ha ein reell dialog i møte med annleis truande.
- gi ei viss plattform av kristen kunnskap. Det er viktig for at det døypte barnet skal kunne føle tryggleik i forhold til eiga tru og forståing av Gud og det kristne evangeliet.

I avsnittet som tek føre seg erfaring og liv, står: ”Det må legges vekt på at barnet kan gjøre erfaringer som innebærer muligheten for å oppleve det hellige, og oppleve at dets eget liv har noe med det hellige å gjøre” (NOU 2000:26:47). Som ei oppsummering av kapitlet er det elles uttrykt at *hovudmålsetjinga* med ”en dåpsopplæring for vår tid er å føre barn og unge inn i den kristne tro og gi dem livshjelp, det vil si støtte til å tolke og mestre tilværelsen og sitt eget liv i lys av evangeliet” (NOU 2000:26:50).

NOU-en presenterer kyrkjelyden som læringsfellesskap og dette fellesskapet må vere dialogisk. Kyrkja må vere i dialog med barna og i dialog med foreldra/føresette. Fellesskapet skal også fungere støttande for dei som måtte trengje det og kyrkja må skape sosiale arenaer kor barn og unge kan møte jamnaldrande. Det føreset at kyrkja har kontinuerlege tilbod gåande parallelt med avgrensa tiltak. Dåpsopplæring skal ha universell utforming, altså vere eit tilbod for alle uavhengig av bakgrunn, personlege

Ill: Johnny Dyrander

føresetnader, funksjonsevne, kulturell og etnisk tilhørslse eller bustad. Ein vektlegg den lokale tilknytninga, slik at barn og unge kan oppleve samsvar mellom heimekulturen og det som dei møter i dåpsopplæringa.

På bakgrunn av det eg finn i NOU-en, ser eg føre meg ei kyrkje som forstår seg sjølv som ein aktiv og samarbeidsinteressert samfunnsaktør. Ei kyrkje som veit å byggje gode relasjonar til andre samfunnsinstitusjonar som er opptatt av barn og unge sine oppvekstvilkår, og som har sett verdien av å samarbeide tett med dei lutherske organisasjonane i det norske kyrkjelandskapet. Eg ser føre meg eit fellesskap som er opptatt av å gi barna og dei unge best moglege livsvilkår, særleg i forhold til det personlege andelegelivet. Dette fellesskapet har sitt møtepunkt i kyrkjebygget, med gudstenesta som hovud-

samling. Gudstenestefeiringa er prega av deltaking kor barn og unge naturleg er med. Universell tilpasning er ikkje lenger eit framandord, men noko sjølv sagt. Fellesskapskulturen i kyrkja er prega av å vere nysgjerrig og open for nye ting, samstundes som ein er opptatt av å formidle den grunnleggjande kristne livs- og trustradisjonen.

Kyrkjeidealet er ikkje uventa skildra i såpass vide termar at ein skulle tru det famnar draumen til mange. Eg synest imidlertid at gudstenesta trer fram forstått som ei hovudfeiring og hovudsamling, både for kyrkja og for den einskilde truande. I så måte kan gudstenesta kome til å bli den største markøren for korvidt reforma blir oppfatta som vellukka. Med andre ord: Vil auka gudstenestedeltaking bli sett som teiknet på at satsinga på trusopplæring nyttar?

KYRKJERÅDET SITT KYRKJE/STAT-UTVAL OM DÅPSOPPLÆRING

Kva med kyrkjebildet som Den norske kyrkja sjølve teiknar opp i tilknytning til reforma? Eg har gått gjennom kyrkja sine egne dokument til grunn for reforma. Det gjeld primært kyrkjemøtevedtak, medan det mest omfangsrike og viktige dokumentet er delrapporten til Kyrkjerådet sitt Kyrkje/stat-utval om ”Dåpsopplæring i Den norske kirke” frå 2001. I fortsetjinga vil eg difor konsentrere meg om dette dokumentet.

Kyrkje/stat-utvalet gir ei teologisk, prinsipiell innføring i forholdet mellom dåp og opplæring. Vi blir presenterte for tre dåps-teologiske grunnmotiv sortert etter trua sine tre artiklar. Her finn vi 1) det skapingsteologiske motivet knytt til dåpen som fødselsrite, 2) det soteriologiske motivet knytt til Jesu befaling om dåpen og orda til Paulus om dåpshandlinga som bilde på og deltaking i Jesu død og oppstode, og 3) det pneumatologiske motivet forstått som ei innlemmingsrite kor vi blir ført inn i fleire fellesskap (Kyrkjerådet 2001:10-11). I dåpen blir ein innlemma i ulike fellesskap, synlege som usynlege: Ein får medlemskap i Den norske kyrkja, men blir også del av ei andeleg, usynleg kyrkje som ikkje let seg empirisk avgrense. Utvalet slår fast at det på den eine sida er fullt mogleg å forlate dåpen, på den andre sida at ingen på vegne av Gud kan ekskludere udøypte frå dei frelste. Dermed er det dåpen som må vere kyrkjekonstituerande og ikkje dei døypte (Kyrkjerådet 2001:11).

Etter luthersk syn har dåpen karakter både av teikn og av verkelegheit: ”Det som sies og gjeres, er ikke bare tegn på nåde, det bringer også reelt Guds nåde” (Kyrkjerådet 2001:12). Her kjem tanken om dåpen som løfte inn – Guds løfte. I luthersk tradisjon hald ein fram dåpspakta si ein-sidede karakter i motsetning til kva som er vanleg i juridisk samanheng kor to eller fleire partar inngår ei gjensidig

forplikting. I dåpen er det åleine Guds løfte som gjeld. Trua skal ikkje kunne oppfattast som motyting i ”bytte” for dåpsløftet. Tru er å oppfatte som tillit til at Gud held løftet sitt om frelse (Kyrkjerådet 2001:12).

Det klassiske lutherske syn er at gjenfødelsen skjer i dåpen og at ”spedbarn kan tro”, som det slagordsmessig er uttrykt. Tanken er da at det i dåpen gis et nytt liv som består i delaktighet i Jesus død og oppstandelse (Kyrkjerådet 2001:13).

Innhaldsmessig kan ikkje dåpsopplæringa vere annleis enn det som allereie inngår i dåpen: ”Den dåpsopplæring som skal gis, må springe direkte ut av dåpen, og den er dåpen, bare i et annet medium enn den sakramentale handling” (Kyrkjerådet 2001:14). På denne bakgrunnen seiest det også at ”den mest presise og fullstendige målformulering er derfor at opplæringa skal hjelpe den døypte til å leve i sin dåp” (Kyrkerådet 2001:14). Dermed handlar opplæringa om å gjere dei døypte medvitne på kva som allereie ligg i dåpen og ”å gi [de] forutsetninger for et bevisst trosliv” (Kyrkjerådet 2001: 15). Dette må kyrkja ta eit hovudansvar for, meiner utvalet. Dei understrekar samstundes at heimen må ha ei særstilling som samarbeidsarena.

Dåpsopplæringa er skildra ut frå eit totalperspektiv kor heile kyrkjelyden er å forstå som eit lærande fellesskap – som eit dåpsopplærande fellesskap. Det er då tale om *innhaldet* i det som føregår, men også *måten* det skjer på. Tanken om totalformidling er teologisk grunngeve ut frå tanken om det mangefasetterte livet som eit liv slik Gud ville det (Kyrkjerådet 2001:17). Den same vektlegginga av totalformidling er noko vi kjenner igjen frå det regjeringsoppnemnde dåpsopplæringsutvalet.

Når det gjeld målgruppe for dåpsopplæring, understrekar utvalet at ein ikkje kan av-

grense dåpsopplæringa berre til å gjelde døypte. Opplæringa må vere tilpassa på ein måte som gjer at dei udøypte også kan delta. Det kan vi tolke slik at dåpsopplæringa må ha preg av ein allmenn karakter. Definerings av målgruppa som *alle* barn og unge – ikkje berre dei døypte, er grunngeve ut i frå det faktum at ikkje alle kyrkjemedlemmer ønskjer at barna deira blir døypte. Utvalet viser i den samanhengen til foreldreretten, men også til FN's barnekonvensjon som gir barn rett til andeleg utvikling. Tilbod om dåpsopplæring skal også gjelde personar med ulike funksjonshemmingar. Dåpsopplæringa skal ha ei utforming som gjer tilbodet reelt ope for alle (Kyrkjerådet 2001:19).

Dette korresponderer med NOU-en som også understrekar dåpen sin karakter av ei ope innlemmingsrite. Ein kan forstå det slik at dåpen står som ein garantist for at kyrkja stadig er ei open kyrkje for folk flest, i motsetning til den rolla som nattverden lenge i praksis har hatt, med tilgang for ”dei få”. Kan hende er dette i ferd med å endre seg, all den tida det ikkje lenger er sjølv sagt at alle kyrkjemedlemmer ber barna sine fram til dåpen, og nattverdbordet er opna for barn? Eit anna spørsmål er korvidt dåpen i framtida vil ha same samlande karakter. Medlemsregisteret sin kategori ”tilhøyrande” har i praksis gjort det mogleg å ha nær kontakt med ikkje-døypte barn av kyrkjemedlemmer. Dersom denne kategorien tas bort sidan mange oppfattar det som eit slags semimedlemskap, vil det kunne medføre at barn opplever å bli ekskludert frå kyrkja ”si”. Foreldre og føresette kan ynskje tilknytning til kyrkja for barnet sitt, sjølv om dei av ulike årsaker vel å ikkje bere barnet til dåpen. Fell tilhøyrandekategorien bort, vil det bli meir tilfeldig korvidt ikkje-døypte barn av kyrkjemedlemmar får invitasjon til trusopplæringstilbod.

Målet for dåpsopplæringa er skildra som å få ”del i den evige frelse, ved tro, for Jesu

Kristi skyld” – uavhengig av om ho finn stad før eller etter dåp (Kyrkjerådet 2001:21). Ei utlegging av kva dette inneber, kallar utvalet *konkretiseringar* av det evige frelsesmålet: føre fram til ei medviten tru på den tre-einige Gud, til deltaking i gudstenestliv og nattverdfeiring, til bøn og fromt liv og til aktiv teneste for andre både i og utanføre kyrkja (Kyrkjerådet 2001:21). Utvalet legg det dei kallar deltakar-pedagogikk til grunn for opplæringa, kor dei som deltar er å forstå som subjekt og ikkje objekt for læring. Dåpen er heile tida orienteringspunktet som opplæringa skal springe ut av:

Det dreier seg om å utvikle redskaper av mangfoldige slag som kan hjelpe til å holde den prosess ved like som er dåpsopplæringas overordnede mål: Å leve – vokse, utvikle seg, eldes og svekkes – i sin dåp (Kyrkjerådet 2001:23).

Utvalet er seg medvite at dåpsopplæringa har eit omland, som dei kallar det. Her peikar dei på såkalla ”uformell kristen formidling” – ei formidling som finn stad i media, litteratur, musikk og i kvardagskulturen vår. Ei meir ”planmessig og styrt formidling” finn vi i barnehage og skule. Utvalet peikar på at kyrkja i forhold til ulike miljø og allmenne arenaer, må sjå seg sjølv og by på seg sjølv som bidragsytar og samarbeidspartnar, men åtvarar samstundes mot for offensive framstøyt for å auke kristne innslag i slike samanhengar. Dette grunngeve dei med at verdien av slik formidling ligg i at ho blir oppfatta nettopp som allmenn. Ingen konkrete døme blir gitt, så det er litt uvisst kva arena ein siktar til, men det er nærliggjande å tru at det spesielt er tenkt på barnehage- og skulesamarbeidet.

Ein kan spørje seg om åtvaringa mot for offensive innspel for å fremje kristne innslag i barnehage og skule, heller kunne ha vore formulert som ei oppmoding om å ha ei gjennomtenkt legitimering for dette arbeidet. Det er ikkje sikkert at det er det å vere

på offensiven som treng vere problemet, snarare heller på kva grunnlag og kva måte ein trer fram på. Dei seinare års uvisse rundt skulegudstenester ved jul, er eit godt døme på utfordringa som kyrkja kan stå overfor i forhold til oppvekstinstitusjonane.

I forlenginga av den meir uformelle og styrte kristne formidlinga i det offentlege rommet, nemner utvalet den kristne meir og mindre direkte påverknaden som barn og unge møter gjennom kontakt med kristne kyrkjer og organisasjonar, særskilt gjennom frivillige organisasjonar innan Dnk og dei ulike frikyrkjene. Utvalet peikar på at det er viktig å utvikle ”gode, ubyråkratiske og kostnadseffektive samarbeidsstrukturer mellom kirke og organisasjoner” (Kyrkjerådet 2001:25) og at ”det er nødvendig å bearbeide målene for kirkas dåpsopplæring utfra et arbeidsdelingsperspektiv” (Kyrkjerådet 2001:26). Eg finn dermed at uvalet meiner det er gode grunnar til å sjå barne- og ungdomsorganisasjonane som ein særskilt ressurs inn i kyrkja si dåpsopplæring. Historisk sett er det dei frie organisasjonane som har drive barne- og ungdomsarbeidet i Dnk, primært på bedehusa rundt ikring. Kyrkja haldt gudstenester, døypte, konfirmerte, vigde og gravla. Organisasjonane dreiv barne- og ungdomsarbeidet. Dei seinare tiårs framvekst av dåpsopplæring i eigen regi, har endra forholdet mellom organisasjonane og kyrkja. Nå er i langt større grad også kyrkjebygningen eller eit kyrkjedydshus staden kor dei ulike tiltaka held hus. Lokalkyrkjelyden avgjer sjølv kva organisasjonsmessig tilknytning ein vil gi barne- og ungdomsarbeidet. Dermed må organisasjonane gjere det så attraktivt som mogleg for dei einskilde lokalkyrkjelydane å velje tilknytning til sin organisasjon.

Det er interessant å sjå kordan ein tenkjer seg samanhengen mellom skulefaget KRL og den kyrkjelege dåpsopplæringa. Faget er omtala som ”skolens bidrag til døptes dåps-

opplæring” (Kyrkjerådet 2001:94). Sett i lys av dei seinare reviderte læreplanane for KRL-faget, vel eg å tolke utsegna positivt som eit ynskje om kordan faget *kan* fungere i den større samanhengen. Samstundes er utvalet klar på at det er stor skilnad på kva KRL-faget skal ha som mål i forhold til kva som må vere mål for dåpsopplæringa. Dåpsopplæringa har som mål ”å bidra til utviklinga av den døypte sin kristne identitet og stadfeste denne identiteten” (Kyrkjerådet 2001:59). I motsetning til KRL-faget vil dåpsopplæringa vere konfesjonelt bunden, forkynning vil vere eit sentralt element og det vil vere frivillig å delta. Det siste utgjør ei utfordring for kyrkja ettersom det tilbodet ein kjem med, ikkje naudsynt er etterspurt.

Utvalet drøftar spørsmålet om etterspurnad (Kyrkjerådet 2001:90ff). Dei stiller det viktige, om noko ubehagelege spørsmålet, kor vidt det finst ein reell etterspurnad om kyrkjeleg dåpsopplæring. Ved blant anna å vise til undersøkinga ”Folkekirke 2000” (Høeg m.fl. 2000), meiner dei å kunne seie noko om at få foreldre/føresette i grunnen etterlyser kyrkjelege tilbod for barna sine. Dersom vi skal våge å vise til marknadslogikken, kan vi kanskje seie at noko av utfordringa for kyrkja dermed ligg i å skape eit behov eller gjere folk merksam på eit latent/umedvite behov. Utvalet spør seg også kva ein i krisetider *faktisk* vil satse på – er dåpsopplæring i så fall med i planane? Vil Den norske kyrkja til dømes vere villeg til å omregulere stillingar – jamvel preste-stillingar, til undervisning dersom det kjem til stykket?

Inn i drøftinga er det mogleg å lese ein kritikk av ”den løna kyrkja”, eller ”den profesjonelle kyrkja”, som gjer seg avhengig av tilsette for å utføre oppdraget om dåpsopplæring for alle. Utvalet åtvarar mot å tru at tilsette kan løyse alle utfordringar som ei storsatsing på dåpsopplæring vil innebere (Kyrkjerådet 2001:98). Forholdet mellom løna tilsette

og frivillige eller uløna medarbeidarar som ein også kallar dei, er eit aktuelt tema i tilknytning til reforma. I følgje professor Per Selle ved Universitetet i Bergen, er det første gong han ser at Staten planlegg og finansierer ei løysing som baserer seg på frivilligheit. Dette sa han i føredraget sitt under Kompetansenettverkskonferansen 18.-19. oktober 2007. Det er spesielt at pengane kjem på vilkåret at kyrkja sjølv medverkar med frivillig innsats for å setje reforma ut i live. Kyrkja kjem dermed ikkje utanom å ha ei gjennomtenkt tilnærming til spørsmål som knyt seg til bruk av frivillige i trusopp-læringsarbeidet.

OPPSUMMERING

Oppsummert finn eg seks punkt som både det regjeringsoppnemnde utvalet og Kyrkjerådet sitt eige utval vektlegg i framstillingane sine. Dei seks punkta er:

1. Kyrkja er, og må forstå seg sjølv som ein viktig *samarbeidspartnar* inn mot skule og barnehage, samt i forhold til dei frivillige kristne barne- og ungdomsorganisasjonane. Heimen er også nemnd som viktig samarbeidsarena.
2. *Målgruppa* for reforma er "alle døypte" mellom 0-18 år. Både NOU-en og Kyrkje/stat-utvalet tolkar dette først og fremst inkluderande. Ikkje-døypte som ynskjer å delta er med andre ord å forstå som del av målgruppa. Utover dette er det begge stader nemnd at eit reelt tilbod om opplæring må kome alle til gode uavhengig av funksjonsnivå, etnisk og kulturell bakgrunn osv.
3. *KRL-faget* versus kyrkja si *dåpsopplæring*. Vi finn teikna ein grenseoppgang mellom KRL-faget og kyrkja si dåpsopplæring. Det er skilnad på skulen sitt KRL-fag og dåpsopplæringa som kyrkja skal gi. Reint pedagogisk er det eit nyttig grep, det tydeleggjer kva kyrkja skal bidra med utover det skulen allereie gir av religionsundervisning. Skiljelinjene vil bli endå tydelegare

dersom namnet på faget blir endra, i tråd med nyaste forslag frå regjeringa.

4. Dåpsopplæringa må ha preg av såkalla *totalformidling*, det er med andre ord ikkje eit reint kognitivt læringsomgrep som er meint å ligge til grunn for opplæringa i kyrkjeleg regi.
5. *Etterspurnad* etter kyrkja si dåpsopplæring blir peika på som ei reell utfordring. Kyrkje/stat-utvalet kritiserer imidlertid NOU-en for å ha for stort fokus på kvantitet når det er tale om kva det inneber at reforma lukkast. Det gir seg samstundes i kast med spørsmålet kor vidt foreldre og føresette flest, eigentleg ynskjer kyrkja si hjelp til religiøs oppseding.
6. Vektlegging av *frivillige/ulønna medarbeidarar* i forhold til det tilbodet som kyrkja skal etablere.
7. Tilrettelegging for eit *personleg trusliv* for det einskilde barnet eller ungdomen.

AVSLUTTANDE KOMMENTAR

Eg håpar at kristen tru og tradisjon ikkje blir ein høgkultur for dei få, men held fram med å vere allmenn. I dette bildet er trusopp-læringsreforma å forstå som sentral. Trusopplæringa har noko å seie for kyrkja på fleire nivå, frå samfunnsnivå til individnivå. Kyrkja si framtidige rolle i framtidige generasjonar heng ikkje berre saman med det som har vore, men enno meir med det som finn stad her og nå.

Trusopp-læringsreforma løftar ei rekkje spørsmål og utfordringar fram i lyset. Mange problemstillingar har óg tidlegare vore tilstades, men då relativt usynlege. Andre spørsmål har blitt introdusert grunna reforma. Det skal bli spanande å følgje arbeidet framover og sjå kordan vi som kyrkje handterer utfordringa. Trusopp-læring er ein måte å vere kyrkje på...

REFERANSAR

Høeg, Ida Marie, Harald Hegstad og Ole Gunnar Winsnes 2000. *Folkekirke 2000. En spørreundersøkelse blant medlemmer av Den norske kirke*. KIFO Rapport. Oslo: Stiftelsen Kirkeforskning.

Innst.S. nr. 200 (2002-2003). Innstilling fra kirke-, utdannings- og forskningskomiteen om trosopplæring i en ny tid. Om reform av dåpsopplæringen i Den norske kirke. Oslo: Stortinget. Tilgjengeleg på <http://www.stortinget.no/inns/inns-200203-200.html> (tilgang 17.12.07)

KM (Kyrkjemøtet) 12/01. Til et åpent liv i tro og tillit – Lovfesting av dåpsopplæringen – Vedtak. Tilgjengeleg på http://www.kirken.no/Besluttende_organer/nyhetDet.cfm?pNyhet=396&pNyhetKat=1&pVedtaksId=95 (tilgang 13.06.06)

Kyrkerådet 2001. *Dåpsopplæring i Den norske kirke*. Delrapport frå Kyrkerådet sitt Kyrkje/stat-utval. Oslo: Kyrkerådet.

Norges Offentlige Utredninger, NOU 2000: 26 «...til et åpent liv i tro og tillit» *Dåpsopplæring i Den norske kirke*. Utredning fra et utvalg oppnevnt ved kongelig resolusjon av 16. juli 1999. Avgitt til Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet 10. oktober 2000. Oslo: Statens forvaltningstjeneste.

Pettersson, Per 2000. *Kvalitet i livslånga tjänsterelationer : svenska kyrkan ur tjänsteteoretiskt och religionssociologiskt perspektiv*. Karlstad: Verbum.

St.meld. nr. 7 (2002-2003). *Trusopplæring i ei ny tid. Om reform av dåpsopplæringa i Den norske kyrkja*. Oslo: Kyrkje- og kulturdepartementet.

Stortinget 2003. Møte tysdag den 27. mai kl 10 2003. Tilgjengeleg på <http://www.stortinget.no/stid/2002/si030527.html> (Tilgang 17.12.07)

<http://www.storstavalt.no>

Utgitt med støtte fra Trosopplæringsreformen «Størst av alt»

Copyright: Stiftelsen Kirkeforskning KIFO

ISBN 978-82-995576-7-2

Det må ikke kopieres fra denne boka ut over det som er tillatt etter bestemmelser i «Lov om opphavsrett til åndsverk» og avtaler om kopiering inngått med Kopinor.

Grafisk formgivning og tilretteleggelse: Donna Design, Tove Balas

Alle foto: IstockPhoto

Trykk: Høgfeldt Trykkeri

KIFO er opprettet i 1993 av Kirkerådet i Den norske kirke etter oppdrag fra Kirkemøtet, og har følgende formål:

- Å drive og stimulere til forskning om kirke, religion og livssyn i samfunnet
- Å drive utrednings- og utviklingsarbeid i dette fagområdet
- Å formidle forskning og forskningsresultater til brukerne; til menighetene, til samfunnet og den offentlige debatt